

Capitulum 1

Discipulus: Solutiones predictarum rationum per memetipsum satagam invenire et ideo qui possunt hereticari te interrogare desistam, nonnulla de puniendis hereticis amodo quesiturus. Porro
 5 quia istud opus volui fieri principaliter propter dissensionem inter sanctissimum patrem et dominum, dominum Ioh. papam 22-um et quosdam qui ipsum de heretica pravitate diffamant, cum quibus in hoc convenio quod papa potest heretica labe respergi licet
 10 predictum dominum virum catholicum reputem et fidelem, ideo principaliter in hoc libro sexto qualiter et a quo sit papa si efficiatur hereticus feriendus investigare curabo. Verumptamen quia papa valet de heresi tam mendaciter quam veraciter infamari, primo inquiram de papa super crimine heresis mendaciter diffamato, secundo de papa vere heretica labe fedato. In primis autem cupio
 15 scire an papa habeat iudicem superiorem in terris, unde de hac re unam vel plures assertiones cum suis motivis velis michi referre.

Magister: Circa interrogationem tuam discrepant literati, quibusdam dicentibus quod papa non habet superiorem in terris, aliis

3 hereticari] etiam ne *added* Bb 5 quia] qui Ba 5 fieri] feri Ba, *omitted* Bb 5 dissensionem] defensionem Ba 6 sanctissimum patrem] *omitted* Vc Ox 6 et dominum] Bb Fi An Na Ce Vd We: *omitted* Edd Vg Pa Pc Va Vc Ox Ba Es Di To Sm nostrum *added* Fr 6 dominum²] Edd Ms Fr: *omitted* Bb 7 quosdam] hereticos *added* We Ba alios *added* Vc Ox 8 respergi] inspergi Ba spergi To 9 dominum] *omitted* Vc 9 virum] verum Ba Es Di vm To 10 qualiter] *omitted* Fr 10 et ... papa] Vc Ox We Va Ba: quis Edd Vg Pa Pc Sa Es Di To quo Bb Fi An Na Ce quomodo Vd papa Sm quomodo sit Fr 11 hereticus] sit *added* Edd Pa Pc Sa Vd Es Di To Sm 11 feriendus] puniendus Sm *gap* Na 11 verumptamen] Edd Va Vg Pa Pc Ba Es Di To Sm: Verum Bb Fi An Na Ce Vc We Ox Vd Fr 12 valet] non debet Es Di To *omitted* Sa 12 tam ... veraciter] Vc Ox We Va Ba: tam mendaciter Bb Fi An Na Ce Vg Pa Pc Sa Di To mendaciter Edd Vd Es Sm Fr 13 crimine] crimen Ox 13 diffamato] infamato Vd 14 secundo ... fedato] *omitted* Ox 14 secundo] scilicet infra 68 *added* Pz scilicet infra c. 66 *added* Ly scilicet infra c. 60 *added* Ba Di scilicet infra c. 61 *added* To scilicet infra (inferius Es) c. 68 *added* Va Vg Pa Pc Es 15 an] si Ba 15 re] *omitted* Fi An 16 plures] duas Fi An Ce 17 tuam] *omitted* Ox 18 superiorem] superior Bb

17–18 Gerald Odo, *Quid niteris*, GF p. 970

1 capitulum 1] Capitulum 1 an papa habeat iudicem in terris superiorem arguitur quod non Ox inquit an papa habeat superiorem in terris et allegat pro opinione tenente quod non eo quod a nullo nec universali ecclesia iudicandus est ipse vero de omnibus iudicat quodque ab eo appellare non potest Fr

dicentibus quod licet nulla persona in terris sit superior papa uni-
 versalis tamen ecclesia et etiam concilium generale est supra pa- 20
 pam. Asserentium autem papam non habere superiorem in terris
 quidam dicunt quod qui semel est canonice ad papatum assump-
 tus nisi renuntiaverit spontanea voluntate papatui nunquam poterit
 nisi per divinam potentiam papatu iuste privari etiam si efficiatur 25
 hereticus. Alii dicunt quod quamvis papa non habeat superiorem
 in terris quamdiu est papa si tamen efficiatur hereticus ipso fac-
 to iure divino non humano est papatu privatus et inferior factus
 catholicis.

Discipulus: Allega primo pro assertione in qua diversi conve-
 niunt scilicet quod papa non habet iudicem superiorem in terris. 30

Magister: Hoc auctoritatibus et rationibus nonnulli probare
 conantur. Hoc enim Innocentius papa ut habetur 9 q. 3 c. *Nemo*
sentire videtur, ait enim: “nemo iudicabit primam sedem iustitiam
 temperare desiderantem, neque enim ab augusto neque ab omni 35
 clero neque a regibus neque a populo iudex iudicabitur”. Ex qui-
 bus verbis datur intelligi quod etiam universalis ecclesia non est
 papa superior cum clerus et populus qui secundum predicta verba
 Innocentii papam nequeant iudicare ecclesiam universalem con-
 stituant. Ex quo sequitur quod etiam concilium generale non est 40
 supra papam. Item, Symachus papa ut habetur eisdem causa et
 questione c. *Aliorum*, ait: “aliorum hominum causas Deus voluit

19 nulla] *omitted* Fi An 19 persona] imperator Anb 19 sit] *omitted* Ba
 20 etiam] *omitted* Edd Vg Vc Ba Es 22 quod] cum *added* Edd 22 qui]
 quis Edd Vg Va 23 nisi renuntiaverit] nisi abrenuntiaverit Ly et non abren-
 nuntiaverit Vg Pa Pc et non abrenuntiatione et Pz 23 spontanea] propria
 Sm 23 papatui] papatum Bb, et sponte *added* Sm 24 potentiam] a *added*
 Edd Vg Pa Pc Va 24 papatu] papatum Bb 25–26 non ... papa] *omit-*
ted Vc 25 habeat] habet Ba 26 efficiatur] efficitur Bb Fi An Es, est Ba
 26 hereticus] efficitur *added* Ba 29 qua] quo Bb 29 diversi] *omitted* Va
 30 habet] habeat Edd Vg Pa Pc habeant Va 32 enim] etiam Pz Bb Fi An
 Na We Vg Pa et Pc 33 sentire videtur] *omitted* Ba 33 primam] Edd Va
 Pa Pc Bb Vc Ox We Vdb: papam Vd Na ipsam Fi An Vg Ba 33 sedem]
 primam *added* Ba 34 temperare] temporalem Ox 35 populo] populis Sm
 37 cum] etiam Ba 37 populus] Vc Ox We Frb: papa Edd Vg Pa Pc Bb Fi
 An Na Vd Sm Es *omitted* Va 38 nequeant] valeant Sm 38–39 constituent]
 constituunt Vd constituat Ox We 40 eisdem] *omitted* Bb Va eadem Vc
 41 aliorum ait] *omitted* Edd Va Pa Pc 41 voluit] noluit Pz

terminare per homines sedis istius presulem suo sine questione reservavit arbitrio”. Ex quo habetur quod solus Deus est superior presule sedis apostolice.

45 **Discipulus:** Dicerent alii quod Symachus papa loquitur de aliis causis quam de causis heresis et ideo, non obstantibus verbis eiusdem, papa habet superiorem in causis heresis.

50 **Magister:** Ista responsio impugnatur quia sicut ex dictis sanctorum patrum colligitur, ubi canon non excipit nec nos debemus excipere, cum ergo canon Symachi pape causam heresis nequaquam excipiat nec nos causam heresis debemus excipere. Hoc etiam patet quia verba indistincte prolata generaliter debent intelligi ut papa in omni causa divino servetur arbitrio. Tertia auctoritas ad predictam assertionem est Antheri pape qui ut in predictis
55 causa et quaestione c. *Facta*, ait: “facta subditorum iudicantur a nobis, nostra vero a Domino iudicantur”. Papa ergo superiorem iudicem non habet in terris. Quarta auctoritas est Constantini imperatoris qui, ut legitur 12 q.1 c. *Futuram* “presidens sancte synodo que apud Nicenam congregata est, cum querelam quorundam
60 coram se conspiceret deferendam ait: ‘vos a nemine diiudicari potestis quia Dei solius iudicio reservamini, dii etenim vocati

42 homines] Fb: sed *added* Bb Fi An Na Va Pa Vd Vc We Sm licet *added* Edd Vg Pc 42 suo] sue Pz 42 questione] conclusione Va 43 reservavit] Fb Vc Ox Fr: servavit Edd Vg Va Bb An Fi Vd We servabit Ba 43 quo] quibus verbis Vc Ox We Ba 43 est] *omitted* Bb Ba 44 presule] *omitted* Edd Vg Bb An Fi Vd 45 papa] *omitted* Edd 46 quam] non Va *omitted* Ba 46 de] a Ba 46 heresis] hereticis Edd 47 causis] causa Vc Ox Sm 49 ubi] nisi Ox 51 nos] etiam *added* Ba 52 quia] quod Ox 52 indistincte] Edd Vg Pa Pc Sa Va Bb Fi An Na Ox Vd Es Di Sm Fr: indiffinite Vc We Ba 52–53 intelligi] cum ergo canon predictus indiffinite (indistincte Va) loquatur (loquitur Ba) generaliter debet intelligi *added* Vc Ox We Va Ba 53 servetur] reservetur Vc Ox We Fr 54 antheri] Austerii Pz Anterii Fi Ba 55 facta²] autem *added* Ba 56 vero] autem Va 56 domino] Fb Bb Na Vc Ox Vd Sm: Deo Edd Vg Pa Pc Va Fi An We 57 auctoritas] ad predictam assertionem *added* Ba 57–58 est ... imperatoris] Ly Vc Ox We Vd Ba: Constantini imperatoris Pz Vg Pa Pc Va Bb Na Sm Constantini Fi An 58 12] 13 Edd 58 futuram] Fb Ba: *Futura* Ww *Futuram ecclesiam* Sm 59 que] qui Ox 60 coram] Fb Vc We Pa: contra Ms 60 conspiceret] aspiceret Edd Vg 60 deferendam] deferendum Ox differendam Sm 60–61 diiudicari] iudicari Ba Es Sm 61 reservamini] Fb Pa Es: servamini Ms

49–53 These arguments Ockham usually associates with extreme papalism: e.g. 3.1 Dial. 1.2; Brev.2.2.5-17; AP 1.32-55 54–56 col. 610-611 58–62 col. 682

estis et idcirco non potestis ab hominibus iudicari ”. Ex quibus
 verbis datur intelligi quod clerici non possunt a laicis iudicari et
 per consequens multo fortius caput clericorum scilicet summus
 pontifex nequit ab alio iudicari. 65

Quinta auctoritas ad idem est Gelasii pape qui ut habetur 9 q.
 3 c. *Ipsi* loquens de apostolica sede ait: “ipsi sunt canones qui ap-
 pellationes totius ecclesie ad huius sedis examen voluerunt defer-
 re, ab ipsa vero nunquam prorsus appellare debere sanxerunt, ac
 per hoc illam de tota ecclesia iudicare, ipsam ad nullius comme- 70
 are iudicium nec de eius umquam preceperunt iudicari iudicio”.
 Ex quibus verbis datur intelligi quod de summo pontifice non li-
 cet toti ecclesie iudicare sed ipse habet de tota ecclesia iudicare.
 Cum ergo nec persona nec aliqua congregatio in terris sit supe- 75
 rior tota ecclesia, nec papa qui est supra totam ecclesiam potest
 aliqua congregatio vel persona superior reperiri. Sexta auctoritas
 est Nicholai pape qui, ut habetur causa et questione predictis c.
Patet, ait: “patet profecto sedis apostolice cuius auctoritate ma-
 ius non est iudicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam
 de eius liceat iudicio iudicare”. Ex quibus habetur quod nemini 80
 licet de summo pontifice iudicare et per consequens non habet
 superiorem in terris.

Discipulus: Puto quod qui posset ad istas auctoritates rationa-
 biliter respondere omnes alias eandem sententiam pretendentes

62 iudicari] diiudicari Va 63 datur intelligi] colligitur Edd Va Pa Pc 64 scilicet] ■
 omitted Edd Va Pa Pc 65 pontifex] omitted Fi An 65 nequit] nequaquam
 potest Edd Vg Pa Pc Ba Es 65 alio] aliquo Vc Ox Va 66 qui] omitted
 Edd Vg Pa Pc Vc Ba Es 66 ut] et Edd 67 ipsi¹] et added Edd 67 sede]
 sedis Bb 67 ipsi²] ipsis Bb 67 sunt] sibi added Edd 68 sedis] se-
 dem Bb Fi An Na Vg Va Vd sancte sedem Pa 68 voluerunt] voluerint
 Fi An voluit Sm 69 vero] vere Bb 69 nunquam] unquam Bb Fi An
 69 appellare] appellari Edd Pa appellaris Va 69 debere] Fb Edd Pa: *omit-
 ted* Ww 69 sanxerunt] sanxere Bb Fi An Na Vc Ox We Va Pc Vd sane
 Vg 69 ac] aut Vg et Es 70–71 commeare] convenire Bb Fi An Na Va
 Vg Pc Vd Sm Es 71 preceperunt] perceperunt Fi An Va 71 iudicari]
 iudicare Edd 76 aliqua] alia Edd apostolica Sm 76 reperiri] que papam
 habeat iudicare added Ba Es 77 est] omitted Pz 78 profecto] perfectio
 Edd Vg Na We Sm 79 fore] forte Edd Vg 79 cuiquam] tanquam Ox
 80 liceat] Fb: *omitted* Ww 80 nemini] nulli Edd Vg Va Pa Pc non Es
 83–84 rationabiliter] totaliter Va 84 sententiam] rationem Edd Vg Va Pa
 Pc Es 84 pretendentes] precedentes Ox seu sententiam added Edd Vg Va
 Pa Pc Es

85 sine difficultate dissolveret. Ideo ista sufficiant. Signa tamen ubi poterunt alie inveniri que sonare videntur quod papa non habet iudicem superiorem in terris.

Magister: Ad hoc poterit allegari auctoritas Nicholai pape di. 21 c. *Nunc autem*, et di. 22 c. *Qua traditione* et 2 q. 7 *Petrus*.

90 **Discipulus:** Pro eadem assertionem rationes adducas.

Magister: Prima ratio talis est. Ille a quo non licet appellare non habet superiorem in terris quia ab omni inferiori ad superiorem licite est appellare (2 q. 7 *Placuit*). Sed a papa appellare non licet (9 q. 3 c. *Ipsi* et c. *Cuncta*), ergo papa non habet iudicem superiorem in terris. Secunda ratio talis est. Ille qui est omnibus superior non habet superiorem, quia non potest respectu eiusdem vel eorumdem esse superior et inferior. Sed papa est omnibus catholicis superior cum sit omnium caput, igitur non habet iudicem superiorem in terris. Tertia ratio talis est. Qui non potest ab aliquo accusari non habet iudicem superiorem. Sed papa non potest ab aliquo accusari quia pastor ab ovibus accusari non potest (6 q. 1 *Oves* et 2 q. 7 *Petrus*). Omnes autem catholici sunt oves cure et regimini pape commisse. Igitur ipsum accusare non possunt et per consequens a nemine potest iudicari.

Capitulum 2

85 sine difficultate] *omitted* Fi An 85 dissolveret] dissoluret Pz 85 ista] iste Vc 85 signa] Signes Edd 86 poterunt] potuerunt An Na Vg We potuerint Ba 86 inveniri] reperiri Va invenire Sm 89 22] 23 Edd Vg Va Pa Pc Sm 89 qua traditione] *Contradictionem* Edd Vg Va Vd Pc *Que traditiones* Ba *Contra traditionem* We Na 90 adducas] inducas Sm 91 ille] *omitted* Edd Vg Es 92 inferiori] inferiore Edd Vg Pc 93 7] 5 Edd Vg Va Pa Pc 6 Ba 93–94 placuit] ... c¹] *omitted* Ox 94 iudicem] *omitted* Edd Vg Va 95 talis est] *omitted* Va 96 quia] idem *added* Vc Ox Ba 97 vel] *omitted* Va 97 et] etiam An 99 in terris] *omitted* Edd Vg Va Pa Pc 99 talis] *omitted* Edd Vg Pa Ba Es 99 est] hec *added* Edd 103 commisse] Edd Pa: commissi Bb Fi An Na Vg Va Pc Vd Vc Ox We Sm

88–89 col. 71 89 col. 75 89 col. 496 93 col. 501 94 col. 611 94 *ibid.* 101–102 col. 555 102 col. 496

1 capitulum 2] Capitulum 2 quod papa habet iudicem superiorem in terris explicantur diversi modi ponendi Ox recitat opinionem contrariam et diversos eius modos arguitque quod imperator vel princeps est iudex ordinarius pape Fr

Discipulus: Noli multiplicare rationes pro hac parte, sed motiva dicentium quod papa habet superiorem in terris enarra.

Magister: Quod papa etiam manens papa habeat iudicem superiorem in terris nonnulli multis rationibus probare nituntur. Modi tamen ponendi sunt diversi. Quidam enim dicunt quod imperator vel aliquis alius iudex et princeps secularis aut populus seu multitudo aliqua est iudex ordinarius pape. Alii vero dicunt quod nec ecclesia universalis nec aliqua alia congregatio aut persona habet potestatem requirendi vel coercendi papam nisi in duobus casibus. Primus est si papa fuerit de heresi graviter infamatus licet falso, secundus est si in aliquo crimine de quo scandalizetur ecclesia sit notorie deprehensus et ipse incorrigibilem se ostendat.

Discipulus: Prosequere primo primam opinionem quia quamvis putem eam hereticam, qualiter tamen assertores ipsius eam fundare conantur, et quomodo ad rationes et auctoritates in contrarium respondere nitantur gratia exercitii ut acutius veritatem intelligam scire desidero.

Magister: Pro predicta assertionem potest primo sic argui. Ille qui nullam habet iurisdictionem coactivam imperatori aut regi vel alii principi aut populo est subiectus, quia qui nulli alteri est prepositus alicui est subditus aliter enim nullum ordinem ad alios homines nec superioritatis nec inferioritatis haberet. Vbi autem non est ordo ibi est confusio; confusio autem inter homines inveniri non debet. Qui ergo quantum ad iurisdictionem coactivam nulli est prepositus quantum ad iurisdictionem coactivam alicui est subiectus. Sed papa ex ordinatione Christi super alios nullam habet iurisdictionem coactivam. Igitur quantum ad iurisdictionem coactivam alicui est subiectus et non nisi imperatori aut regi vel

2 noli] Nolim Gs 2–3 motiva] motivum Edd Vg Va Pa 3 dicentium] ducentium An 3 superiorem] superiores Bb Fi An Na We 4 magister] omitted Fi 4 etiam] omitted Va 5 nonnulli] Vc Ox We Sm: etiam added Edd Vg Pa Pc Va Bb Fi An Na Vd 5 nituntur] nitantur Bb 8 quod] omitted Ba 10 habet] habeat Edd Vg 10 requirendi] inquirendi Vc Ox We Ba 11–12 licet] vel Ox 12 falso] false Va Ba Es Sm 12 aliquo] alio Ox apostolico Sm 12 scandalizetur] scandalizaretur Va Pa Pc Vd We Es 14 quia] et Edd Vg 15 assertores] assertiones Vc 15 ipsius] eius Ba 16 conantur] conentur Vc Ox Vd nitentur We 16 et²] ad added Bb Fi An Va Pa Pc Vd Sm 19 assertionem] opinione vel assertionem Edd Vg 20 coactivam] super alios added Vd 20 aut] omitted Ba 21 alii] alteri Ba Es Sm 21–22 quia ... subditus] omitted Vc 21 qui] omitted An 22 aliter] alias Va Pa Pc Es 25 ergo] autem Edd 29 est] papa added Vc Ox We Ba 29 nonnisi] nonnulli Ox

- 30 principi. Igitur alicui predictorum est papa subiectus et ita aliquis predictorum est iudex ordinarius pape.

Capitulum 3

Discipulus: Quamvis asserere quod papa super alios non habet iurisdictionem coactivam sit hereticum reputandum, ut arbitror, dic tamen quomodo predicti assertores hoc probare nituntur.

- 5 **Magister:** Hoc auctoritatibus scripture divine et sanctorum moliuntur ostendere. Primo autem auctoritate Christi dicentis apostolis Matth. 20: “scitis quia principes gentium dominantur eorum et qui maiores sunt potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos, sed quicumque voluerit inter vos maior fieri sit vester minister et qui voluerit inter vos primus esse erit vester servus”.
10 Ex quibus verbis datur intelligi quod maioritas et primitas illius qui est maior et primus inter omnes discipulos Christi cuiusmodi sunt omnes christiani in ministrando et serviendo consistit et per consequens iurisdictionem coactivam super alios nullatenus

30–31 papa ... est] *omitted* Bb 30 ita] *omitted* Vc 2 asserere] *asseris* Va assertores Pc 3 coactivam] *omitted* Fi An 3 sit ... reputandum] *sint* heretici reputandi Pc 3 ut arbitror] *omitted* Fi An 5 auctoritatibus] *auctoritate* Edd Vg Va Pa Pc 5 divine] *sacre* Ba Es Sm 6 autem] *omitted* Edd Vg Pa Pc Vd Ba Es *gap* Sm 6 christi] *omitted* Bb 7 20] 24 Ox 7 quia] *Vulg* Edd Vg Va Bb Fi An Na Ox Ba: quod Vc We Vd Pa Pc Sm 8 in] *super* Vc 8 erit] *est* Bb Va Pa Pc 9 sed] *omitted* Ox 9 fieri] *Vulg:* esse Ww 9 sit] *Vulg* Edd Va An Vc Ox Ba Es Sm: erit Bb Fi Vg Vd We 10 qui] *Vulg:* quicumque Ww 11 primitas] *primatus* Ox *prioritas* Vd Ba Es Sm 12 omnes] *nos* Ox 12–13 discipulos ... christiani] *christianos* sua maioritas Vf 13 consistit] *cum* ergo papa sit maior et primus inter omnes (*omitted* Vc) christianos, sua maioritas in ministrando et serviendo consistit *added* Vc Ox We Ba

7–10 Matthew 20:25-27; cf. Marsilius II.iv.13

1 capitulum 3] Capitulum 3 quod papa ex ordinatione Christi nullam habet iurisdictionem coactivam super alios Ox allegat pro eo quod papa non habet iurisdictionem coactivam similiter quod Christus in quantum mortalis homo non habuit eam quod enim ementes et vendentes eiecit non ut iudex sed ut hostiarius egit hanc etiam apostoli non habuerunt Fr

habet.

15

Discipulus: Ministerium et servitium pape consistit in regendo et gubernando gregem sibi commissum, quod nequaquam facere posset nisi iurisdictionem coactivam haberet, nec obviat quod papa debet esse minister et servus nam etiam iudex temporalis puniendo malefactores minister est iuxta sententiam Apostoli ad Rom. 13. 20

Magister: Hanc responsionem dicunt Christum excludere, cum sic ministerium et servitium imponit maiori et primo inter suos discipulos quod ei exercendi potestatem in alios interdicit dicens: “qui maiores sunt potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos etc.” Ex quibus verbis colligitur quod Christus ministro et servo aliorum christianorum potestatem exercendi in alios interdicit et ita ab eo iurisdictionem coactivam excludit, quia inutilis et superflua est iurisdicatio coactiva que non debet potestatem in maleficos exercere. Cum vero dicitur quod iudex temporalis est minister secundum Apostolum respondetur quod male allegas Apostolum, quia non dicitur quod potestas est minister subditorum sed dicitur quod est minister Dei. Christus autem voluit quod primus inter christianos esset minister non solum Dei sed etiam aliorum. 25 30

Discipulus: Probantne aliter quod papa non habet iurisdictionem coactivam super alios. 35

Magister: Hoc etiam probant sic. Papa non habet maiorem iurisdictionem coactivam quam habuit Christus cuius est vicarius. Sed Christus non habuit in quantum homo mortalis iurisdictionem

18 quod] quia Edd Vg Va 19 debet] dicitur Ba Es Sm de Bb 19 servus] servorum Dei *added* Edd Vg 20 iuxta] secundum Ba 22 magister] Secundum *added* Edd 22 dicunt] debent Edd 22 cum] quia Ba 23 sic] tale Sm *omitted* Ba 23 et servitium] *omitted* Bb non *added* Bb Fi An Na Sm 23 imponit] ponit Bb Fi Na Vd Sm 23–24 primo ... ei] ideo suis discipulis Edd 24 ei] *omitted* Edd Vg Va Pa Pc eis Vc Vf Sm et Ox 24 in] inter Vf 24 interdicit] interdixit Fi 25 exercent in] exercent inter Fi Fr exercent inter Ba 25 eos] illos Edd 26 quibus] hiis Ba 26 verbis] *omitted* Edd Vg 26 ministro ... servo] minister et servus Vg Va Pa Pc Vd 27 exercendi] exercere Ba 27 interdicit] interdixit Fi An Na Sm 29 debet] habet Vc Vf Ox videt Pc 29 maleficos] malefactores Ba 31 respondetur] respondent Vc Vf Ox We Ba 32 potestas] *omitted* Edd 33 est] *omitted* Bb 33 autem] enim Edd 33 voluit] Edd Va Vf Ox Vd Ba Sm: noluit Bb Fi An Vc We Vg 33 primus] *omitted* Edd Vg Pa Pc 34 esset] esse Ba 34 etiam] et Bb Fi An Pc 35 aliter] aliqui Va 38 habuit] habuerit Edd

40 nem coactivam. Tum quia iurisdictio coactiva sine divitiis vel
 adiutorio habentium divitias convenienter exerceri non potest et
 per consequens inutiliter retineretur. Christus autem omnes divi-
 45 tias necessarias ad iurisditionem coactivam exercendam quo ad
 dominium penitus abdicavit, victu et vestitu contentus. Adiutorio
 etiam divitum ad eandem iurisditionem exercendam minime ute-
 batur. Ergo coactivam iurisditionem in quantum homo mortalis
 non habuit. Tum quia, ipso testante, ministrare venit non mini-
 strari ergo non venit iurisditionem coactivam exercere ergo eam
 non habuit. Tum quia Christus opus quod sibi Pater imposuit, con-
 50 summavit, ipso testante qui ait Ioh. 17: “opus consummavi quod
 dedisti michi ut faciam”. Christus autem iurisditionem coacti-
 vam nequaquam exercuit ergo iurisditionem coactivam a Patre
 non accepit in quantum erat homo mortalis, quia si eam accepis-
 set et nequaquam exercuisset de malitia vel negligentia fuisset
 55 merito arguendus quia officium sine opere tenuisset.

Discipulus: Hic errant aperte quia evangelica testatur historia
 quod Christus iurisditionem exercuit coactivam cum Christus de
 templo vendentes et ementes violenter eiecit ut legitur Matth. 21
 Mar. 11 Luc. 19 et Ioh. 2.

60 **Magister:** Ipsi asserunt te hic errare propter duo. Primo quia
 eiicere vendentes et ementes de templo et alia facere que tunc
 Christus exercuit ad iurisditionem coactivam non pertinent, nec
 Christus tunc officium prelati vel summi sacerdotis exercuit sed
 officium hostiarii tunc assumpsit teste Magistro Sententiarum qui
 65 ut habetur libro 4 di. 24 ait: “hoc officium, scilicet hostiariorum,
 Dominus in sua persona suscepit quando flagello de funiculis fac-

44 dominium] Deum Edd Vg Pa Pc 46–48 in ... iurisditionem] *omit-*
ted Bb 47 habuit] habebat Vc 48 eam] *omitted* Fi An 51 faciam]
 Vulg Vc Vf Ox We Ba: facerem Edd Vg Va Pa Pc Bb Fi An Na Vd Sm
 52 nequaquam ... coactivam] *omitted* Fi An Sm 54 nequaquam] nulla-
 tenus Vc Vf Ox We eam *added* Bb Fi An Na Vd Ba Es 54 vel] et Fi
 An 54 fuisset] fuit Vc 58 eiecit] Edd Vg: eiecerit Ms 58 21] et *ad-*
ded Vf Ox We Vd 59 11] 5 Bb Fi An Na Vg Pa Pc Vd 2 Va We Ox
 et *added* Vc Vf Ox We 60 primo] *omitted* Ox 61 et ementes] *omitted*
 Edd 62 pertinent] pertinet Vg Va We Ox 64 hostiarii] hostiariorum Gs
 65 24] 3 Edd 65 hostiariorum] historiariorum Ly 66 dominus] Deus
 Edd Vg Va Pa

50–51 John 17:4 58 Matthew 21:12 59 Mark 11:11 59 Luke 19:45 59
 John 2:15 65–69 Peter Lombard, *Sententiae in IV libros distinctae*, t.II,
 Grottaferrata 1981, p.396

to vendentes et ementes de templo eiecit. Ipse enim se hostiarium significans dicit ‘ego sum hostium, per me si quis introierit etc.’ ”. Predictum ergo officium quod Christus tunc exercuit ad hostiarios spectat. Hostiarii autem ex officio suo nullam iurisdictionem coactivam noscuntur habere. Ergo per illud exemplum probare non potes quod Christus iurisdictionem habuit coactivam. Secundo dicunt te errare quia Christus in quantum summus sacerdos si habuit iurisdictionem non habuit eam nisi respectu fidelium et in eum credentium quia ad eum de hiis qui foris erant in quantum summus sacerdos non pertinuit iudicare. Christus autem tunc eiecit infideles de templo, igitur hoc non fecit in quantum sacerdos sed in quantum hostiarius cuius est absque iurisdictione non solum malos fideles sed etiam infideles de templo eiicere. Ex hiis concludunt quod Christus in quantum sacerdos nunquam iurisdictionem exercuit coactivam, ergo non habuit.

Discipulus: Licet Christus habuerit iurisdictionem coactivam eam tamen nequaquam exercuit quia inter suos discipulos non erant malefici in quos debuit iurisdictionem coactivam exercere, nec tamen propter hoc caruit iurisdictione tali, sicut si rex non haberet subditos nisi bonos non propter hoc iurisdictione careret.

Magister: Istud excludunt per hoc quod nonnulli discipuli Christi graviter deliquerunt apostatantes a fide quam susceperant. Ioh. enim 6 sic legitur: “multi discipulorum eius abierunt retro”.

67 se] *omitted* Vc Vf Ox We 68 significans] assignans Ba 68 dicit] dixit Fi ait Vc 69–70 hostiarios] hostiarium Ba 70 hostiarii] Officiarii Fi 71 illud] habere ergo per illud *added* Bb 72 non] *omitted* Bb 72 christus] *omitted* Bb 74 habuit¹] habuerit Edd Vg Vd 74 iurisdictionem] coactivam *added* Vc Vf Ox We 74 et] *omitted* Vc Vf Ox etiam Sm 74 in] etiam Bb 75 eum²] eam que Ox 75 hiis] eis Ba 75 qui] Bb Ba: que Edd Vg Va An Fi Vd Vc Ox We 76 pertinuit] pertinebat Edd Vg Va Pa Pc Es 78 cuius] officium *added* Pc Esm 78 est] erat Sm 79 malos] alios Ox We aliquos Vf Ba 79 etiam] *omitted* Bb 79 hiis] verbis *added* Edd Vg 81 non] nec Bb Fi An Vc Ox We neque Sm nec eam Ba Es eam *added* Fr 82 habuerit] habuit Edd Vg Va Pa Pc Vd Sm Es 84 in] inter Edd Vg Va Pa Pc 84 debuit] debuerit Edd Vg Va Pa Pc 84 coactivam] *omitted* Vc Vf Ox We 85 tali] *omitted* Vc Vf Ox We 86 iurisdictione] iurisdictionem Ox 87 istud] Hoc Vf Ox We 88 deliquerunt] delinquerunt Bb Fi An Na Vg Va Pa Pc Vf We Ba Es 88 susceperant] superant Bb 89 ioh... legitur] Sicut legitur Ioh. 7 Vc Vf 89 enim] *omitted* Ox Vg Va Pa Pc 89 6] 7 Ox We Sm 16 Vg Va Pa Pc 89 sic] sicut Ox

68 John 10:9 89 John 6:66

90 Non ergo propter defectum materie sed propter iurisdictionis co-
 active carentiam Christus in delinquentes potestatem aut vindic-
 tam nequaquam exercuit. Ex hiis concludunt quod Christus in
 quantum summus pontifex iurisdictionem non habuit coactivam.
 Ergo nec papa iurisdictionem obtinet coactivam, quod etiam auc-
 95 toritatibus probare nituntur. Origenes enim super illud Matth. 20
 “reges gentium etc.” ait: “scitis quia principes gentium domi-
 nantur eorum, id est non contenti tantum regere suos subiectos
 violenter eis dominari nituntur. Inter vos autem qui estis mei non
 erunt hec quoniam sicut omnia carnalia in necessitate sint posita
 100 spiritualia autem in voluntate sic et qui principes sunt spirituales
 id est prelati principatus eorum in dilectione debet esse positus
 non in timore”. Ex quibus verbis datur intelligi quod totus prin-
 cipatus prelatorum ecclesie et per consequens summi pontificis
 in voluntate et dilectione non in timore debet consistere. Igitur
 105 diligi debent non timeri. Qui autem iurisdictione coactiva utuntur
 a malis timentur, teste Apostolo ad Rom. 13 qui ait: “si autem
 malefeceris time” scilicet potestatem. Ergo prelati ecclesiarum
 iurisdictione coactiva uti non debent.

Hoc etiam Chrysostomus ibidem sentire videtur, ait enim: “prin-
 110 cipes mundi ideo sunt ut dominantur minoribus suis et eos ser-
 vituti subiciant et expolient et usque ad mortem eis utantur ad
 suam utilitatem et gloriam. Principes autem ecclesie fiunt ut ser-
 viant minoribus et ministrent eis quecumque acceperunt a Christo

90 ergo] enim Edd Sm 90 materie] subditorum Sm 90 propter²] defec-
 tum *added* Ba 91 aut] pro Bb 92 hiis] verbis *added* Edd Vg 95 enim]
omitted Ox 95 20] Ly Vc Vf: 21 Pz Bb Fi An Na Ox We Vg Va Pa Pc Vd Sm
 Es 96 gentium¹] dominantur eorum *added* Edd 97 id est] et Edd Vg Pa Pc
 Sm iidem Vd 99 hec] hic Ox corporalia *added* Edd Vg Pa Pc 99 quoniam]
 Or Vc Ox We Va Sm: quomodo Edd Vg Bb Fi An Vf Vd Ba 99 carnalia]
 Or Vc Vf Ox We Va: corporalia Edd Vg Bb Fi An Vd Ba 100 spirituales]
omitted Fi 101 id est] et Edd Vd 101 positus] penitus Edd Vg Pa Pc
 Bb Es 104 et] in *added* Fi An 105 debent] et *added* We 106 a] in
 Ox 106 ait] sic *added* Edd Vg 107 ecclesiarum] *omitted* Edd Vg Pa Pc
 109 etiam] *omitted* Va 109 ibidem] idem Bb Vf Sm 110 ideo] non Edd
 Vg Pa Pc 111 expolient] expoliant Es 112 utilitatem] Vc Vf Ox We Va:
 voluntatem Edd Vg Bb Fi An Vd Ba 112 gloriam] regulam Es 112 fiunt]
 sunt Vg Vd Ox We 113 ministrent] ministrant Pz 113 quecumque] qui-
 cunque Ox 113 acceperunt] Bb Vc Vf Ox We Ba: acceperint Edd Vg Va
 Fi An Vd

95–96 Matthew 20:25-26 96–102 cf. Marsilius, II.iv.13 106–107 Romans
 13:4 109–114 cf. Marsilius II.iv.13

ut suas utilitates negligant et illorum procurent”. Ex quibus ver-
 bis patet distinctio inter principes seculares et principes ecclesia- 115
 rum quia principes seculares suis subditis dominantur, principes
 autem ecclesie minoribus serviunt et ministrant. Ergo in eos iuri-
 sdictionem coactivam exercere non valent. Hiis etiam Ambrosius
 concordare videtur qui, ut recitatur 23 q. 8 c. *Convenior*, ait:
 “dolere potero, flere potero, gemere potero, adversus arma milites 120
 Gothosquoque lacrimae mee arma sunt, talia enim munimenta
 sunt sacerdotis aliter nec debeo nec possum resistere”. Ex quibus
 verbis habetur quod sacerdos orationibus et lacrimis debet malis
 resistere et non per potentiam temporalem, et per consequens non
 habet iurisdictionem coactivam. 125

Quod etiam Chrysostomus in libro suo Dialogorum qui De di-
 gnitate sacerdotali intitulatur lib. 2 cap. 3 super illud Apostoli
 2 Cor. 1 “non quia dominamur fidei vestre” apertissime sentire
 videtur. Ait enim: “hii qui foris sunt iudices malignos quosque 130
 cum subdiderint ostendunt in eis plurimam potestatem et eos in-
 vitos a priorum morum pravitate compescunt, in ecclesia vero
 non coactum sed acquiescentem oportet ad meliora converti quia
 nec nobis a legibus data est talis potestas ut auctoritate sententiae
 cohibeamus homines a delictis”. Clarius dici non posset quod ec-
 clesia non habet iurisdictionem coactivam, cum in ecclesia nullus 135

114 illorum] utilitates eorum Ba 114 procurent] procurant Pz Va Vg Pa
 115 distinctio] distinctio Vc differentia Vf Ox 115 inter] in Fi An 115–116 ecclesiarum] ■
 ecclesiasticos Ba ecclesie Sm 117 eos] eis Vc Vf Ox We Ba 118 valent]
 debent Vd Sm 119 concordare videtur] correspondetur Pz correspondet Ly
 119 recitatur] habetur Fi An 120 potero³] *omitted* Bb 121 gothosquoque] ■
 Fb Vc Vf: Gothosque Edd Ms 121 munimenta] Fb Vf Vcm: instrumen-
 ta Edd Ms 122 sacerdotis] sacerdotum Vd 122 aliter] Fb Vc Vf Ox
 We: autem *added* Edd Ms 122 debeo] debent Edd 122 possum] pos-
 sunt Edd 123 habetur] videtur Edd Vg Pa Pc 123 sacerdos] sacerdotes
 Bb 126 chrysostomus] Gregorius vel Chrysostomus Sm 127 intitulatur]
 intitulantur Gs Vg Bb Na 127 apostoli] Apocal. Edd 128 2] ad *added*
 Va Pc Vd Ba Es et ad *added* Edd 128 quia dominamur] Vulg: domina-
 mur Bb Fi An dominantur Edd Vc Vf Ox We Va Vg Vd Ba 128 vestre]
 Vulg Vc Vf: nostre Edd Ms 129 hii] hiis Ba 129 quosque] quousque Va
 quoque Vc Vf Ox We quos Ba quoscumque Na Sm 130 plurimam] plen-
 nam Pa 130 et] in Edd 131 morum] nostrorum Edd 134 cohibeamus]
 cohibemus Pz 134 clarius] Calarius Ba 134 dici] *omitted* Fi An Vd Pa

119 col. 960 120–122 cf. Marsilius II.v.5 127–128 2 Corinthians 1:24
 129–134 cf. Marsilius II.v.6

debeat ad meliora cogi nec aliquis debeat cohiberi per iudicialem
sententiam a delictis. Item, ad habentem iurisdictionem coacti-
vam spectat negotiis secularibus implicari quia ad ipsum pertinet
contentiones et lites dirimere. Contentiones autem lites et rixe
140 inter negotia secularia computantur (Extra *Ne clerici vel monachi*
secularibus negotiis se immisceant c. 1). Sed ad summum ponti-
ficem non pertinet secularibus negotiis implicari, teste Apostolo
2 Tim. 2 qui ait: “nemo militans implicat se negotiis secularibus”.
Ergo ad summum pontificem ex ordinatione Christi non pertinet
145 iurisdictione coactiva.

Item, papa non habet maiorem iurisdictionem ex ordinatione
Christi quam habuit beatus Petrus Sed beatus Petrus et alii apo-
stoli iurisdictionem coactivam a Christo minime acceperunt. Ergo
nec papa habet iurisdictionem coactivam ex ordinatione Christi.
150 Maior est manifesta. Minor probatur auctoritate beati Bernardi
qui in libro ad Eugenium papam ait: “non monstrabunt, puto, qui
hoc dicerent ubi aliquando quispiam apostolorum iudex sederit
hominum”, et parum post: “stetisse denique lego apostolos iu-
dicandos, sedisse iudicantes non lego, erit illud, non fuit”. Ex
155 quibus verbis datur intelligi quod apostoli iudices hominum non
fuerunt. Ergo beatus Petrus iurisdictionem non habuit coactivam.
Hoc etiam quod apostoli iudices hominum non fuerunt bea-
tus Gregorius sentire videtur. Tractans enim illa verba Apostoli

136 debeat¹] debet Vd 136 debeat²] debet Vc Vf Ox We 137 habentem]
habendum Ba 138 ipsum] ipsam Ba 138 pertinet] pertinent Vg Va Pa Pc
Es spectat Ly spectant Pz 139 contentiones¹] iurisdictiones Ba 143 2¹] ad
added Edd Vg Va Pa Pc Vd Ba Es 143 nemo] nullus Vc Vf Ox 143 militans]
Vulg Ba: Deo added Edd Ms 143 se] omitted Va 144 ordinatione] or-
dine Vc 144 christi] omitted Edd Vg Pa Pc 146 ordinatione] ordine Vc
147 petrus¹] et alii apostoli added Edd Vg We Ba Sm 147 petrus²] omitted
Bb 148 coactivam] omitted Ba 148 acceperunt] receperunt Na Vc Vf Ox
We Vd Ba Es Sm non receperunt Bb 150 beati] omitted Vc 150 bernardi]
Bernardi Bb Va Ox 151 in] omitted Edd 151 monstrabunt] minstrabunt
Vc 152 hoc] hic Edd Vg Bb Fi An Na We 152 dicerent] dicent Ox
154 sedisse] credidisse Pz 154 erit] Vc Vf Ox We Fi Ba Es Pa Pc: et
Edd Vg Va Bb An Vd 156 fuerunt] fuerint Vd 156–157 ergo ... fuerunt
] Quod Edd Vg 157 fuerunt] fuerint Vd 157–158 beatus ... tractans]
omitted Vg 157–158 beatus] omitted Edd Es 158 enim] omitted Ba

140–141 col. 657 143 2 Timothy 2:4 143 cf. Marsilius II.v.1 151–154
cf. Marsilius II.v.3

“secularia igitur iudicia si habueritis etc.” in *Moralibus*, ait: “hii terrenas causas examinent qui exteriorum rerum sapientiam per- 160
ceperunt, qui autem spiritualibus dotati sunt terrenis non debent negotiis implicari ut dum non coguntur inferiora bona disponere valeant bonis superioribus deservire”. Cum ergo apostoli maximis bonis spiritualibus fuerint dotati ipsi non erant circa causas hominum et lites aequaliter occupati, quod glossa super illud ad Cor. 165
“secularia igitur iudicia si habueritis etc.” aperte sentire videtur, ait enim: “contemptibiles id est aliquos sapientes qui tamen sunt minoris meriti constituite ad iudicandum. Apostoli enim circum-euntes talibus non vacabant. Sapientes igitur qui in locis consistebant fideles et sancti non qui huc atque illuc propter evangelium 170
discurrebant talium negotiorum examinatores esse voluit”. His verbis ostenditur quod apostoli causis hominum terminandis minime insistebant Ex quo infertur quod non acceperant iurisdictionem coactivam a Christo, quia omne officium iniunctum eis a Christo diligentissime perfecerunt. 175

Discipulus: In scriptura divina habetur aperte quod beatus Petrus iurisdictionem habuit coactivam cum ex potestate officii Ananiam et Saphiram morti tradiderit, teste beato Gregorio in Dialogo qui, ut recitatur 23 q. 8 c. *Petrus* ait: “Petrus qui Tabitam mortuam orando suscitavit, Ananiam et Saphiram mentientes morti increpando tradidit, neque enim orasse in eorum extinctione legitur sed solummodo culpam quam perpetraverant increpasse. Constat ergo quod aliquando talia ex potestate exhibentur aliquando ex postulatione dum et istis increpando vitam abstulit et illi reddidit 180

159 *moralibus*] *morum* Ox *mortalibus* Va 160 *terrenas causas*] *terrena causa* Fi An 160 *examinent*] *omitted* Edd *examinant* Vd 162 *coguntur*] *cogunt* Bb *aguntur* Ba 162 *inferiora*] *omitted* Va 164 *spiritualibus*] *omitted* Edd Vg Va Pa Pc 164 *fuerint*] *fuerunt* Edd Vg We Fi Ba 165 *occupati*] *occupat* Ox 165 *ad*] 1 Ly 165 *cor*] 6 *added* Ly 167 *contemptibiles*] *contemptos* vel *contemptibiles* Ly *contenti* vel *contemptibiles* Pz 167 *id est*] *scilicet* Vg 167 *aliquos*] *alios* Vc Vf We Vd 168 *constituite*] *constitute* Va *constituti* Sm 170 *evangelium*] *consilium* Edd Vg Va Pa Pc Fi An 171 *voluit*] *voluerunt* Na Vc Vf Ox *noluit* Pz Bb Pc Sm 173 *insistebant*] *resistebant* Vc 173 *acceperant*] *acceperunt* Ba 179 23] 21 Edd Vg Va Pa 24 Ox 181 *enim*] *pro eis* Ba 182 *perpetraverant*] *perpetraverat* Vf 182 *increpasse*] *impetrasse* Fi An Na Pc 183 *exhibentur*] *Fb Vc Vf Ox We: exhibebantur* Edd Pc *exhibeantur* Bb Fi An Na Vg Va Pa Vd Ba Sm 184 *et!*] *in added* Ba

159 1 Corinthians 6:4 159–163 cf. Marsilius II.v.2 167–171 cf. Marsilius II.v.2 179–185 cols. 956-957

185 orando”. Ex quibus verbis habetur quod beatus Petrus ex potestate
usus est iurisdictione coactiva.

Magister: Ad hoc respondent quod verba Gregorii male intel-
ligis. Non enim asserit Gregorius quod beatus Petrus ex potestate
officii sui predictos Ananiam et Saphiram morti tradiderit. Tunc
190 enim iudex in causa sanguinis extitisset, quod universis clericis
noscitur interdictum. Sed beatus Petrus non ex potestate officii
sed ex potestate faciendi miracula, quam Deus persone non offi-
cio papatus concesserat, morti tradidit supradictos. Nonnunquam
autem facit quis absque oratione miracula. Et ita ex hoc probari
195 non potest quod Petrus iurisdictionem habuit coactivam.

Capitulum 4

Discipulus: Circa hanc rationem primam te nimium dilatasti,
ideo compleas alias rationes, nam de potestate pape in tractatu
secundo de doctrina domini pape magis diffuse tractabimus.

5 **Magister:** Secunda ratio ad probandum quod imperator vel
princeps alius secularis aut populus sit iudex ordinarius pape ta-
lis est. Papa non est magis exemptus a iurisdictione imperatoris
quam fuit Christus in quantum fuit homo mortalis, sed Christus
in quantum fuit homo mortalis subiectus fuit iurisdictioni impe-
10 ratoris, ergo et papa modo similiter, et per consequens imperator
est iudex ordinarius domini pape. Maior istius rationis probatione
videtur nullatenus indigere, quia vicarius non est maior illo cuius

188 non] Nam Ox 188 petrus] *omitted* Bb 189 predictos] *omitted* Vf
192 non] ex *added* Ba 194 quis] *omitted* Edd 194 ex] per Vc Vf Ox
We 195 habuit] habuerit Ba 2 rationem] responsionem Vf 2 nimium]
nimius Bb Na nimis Vd Ba Es Sm Pa 4 domini] nostri *added* Ba Es
4 tractabimus] tractamus Bb 6 alius] *omitted* Ox 6 pape] summi pon-
tificis Vc Vf Ox We Ba *omitted* Pc Es 8 fuit¹] fuerit Ba 8 in ... mortalis]
omitted Edd Vg Pc 8 fuit²] *omitted* Va Pa Ba 9 in ... mortalis] *omitted*
Va 10 similiter] Vg Va Bb An Fi: simili Edd Pa Vd Es Di est subiectus
iurisdictioni imperatoris Vc Vf Ox We Ba 11 domini] domino Vd *omitted*
Vc Vf Ox We 12 illo] illius Pz

3–4 Ockham seems to have revised this original plan, and composed 3.1 Dial.
instead. For a possibly written but now lost 2 Dial. which dealt primarily with
Pope John’s *doctrina*, see IPP 27 *passim*

1 capitulum 4] Capitulum 4 quod imperator vel princeps secularis aut po-
pulus est iudex ordinarius pape Ox arguit papam subesse iudicio coactivo im-
peratoris quia Christus cuius vicarius est subfuit huiusmodi quod late probat
exponeus illud *non haberes in me potestatem ullam* Ioh. 18 Fr

est vicarius, sicut nec servus maior est domino nec discipulus est maior magistro. Minor probatur auctoritate Christi dicentis ad Pilatum Ioh. 19: “non haberes potestatem adversum me ullam nisi tibi esset datum de super, propterea qui tradidit me tibi maius peccatum habet”. Ex quibus verbis colligitur quod Pilatus iurisdictionem habuit coactivam super Christum, quia de potestate coactiva intelliguntur verba Christi cum ad verba Pilati dicentis “mihi non loqueris, nescis quia potestatem habeo crucifigere te et potestatem habeo dimittere te” respondit. Constat autem quod Pilatus loquebatur de potestate coactiva ergo Christus locutus est de eadem.

Discipulus: Duplex est potestas coercendi, scilicet ordinata et usurpata. Christus autem concessit Pilatum habuisse potestatem usurpatam quam tamen Pilatus forte credidit ordinatam sed in hoc erravit.

Magister: Istam responsionem nituntur excludere. Primo auctoritate beati Augustini qui super verba predicta ait: “discamus ergo quod dixit quod et Apostolum docuit, quia non est potestas nisi a Deo, et quia plus peccat qui innocentem occidendum potestati livore tradidit quam potestas ipsa si eum timore alterius potestatis maioris occidit. Talem quippe Deus dederat illi potestatem ut esset etiam ipse sub Caesaris potestate”. Ex quibus verbis colligitur quod sub tali potestate Caesaris et Pilati erat Christus in quantum homo mortalis, de quali potestate loquitur Apostolus ad Rom. 13 cum dicit: “non est enim potestas nisi a Deo”. Sed Apo-

13 sicut] sic Va 13 est³] *omitted* Ba 14 maior magistro] supra magistrum Vc Vf Ox We 14 maior] suo *added* Ba 15 adversum] adversus Vc Vf 18 coactivam] *omitted* Ox 20–21 crucifigere ... habeo] *omitted* Edd 22 ergo] et *added* Vc Vf Ox We 24 ordinata] ordinaria Bb 25 usurpata] usurpata Vc Vf 25 pilatum] Pilato Va 26 usurpatam] usurpamam Vc 26 tamen] *omitted* Edd Vg Bb Sm 26 forte] *omitted* Ox 28 responsionem] rationem Pz Va Pa Pc 30 quod²] Christus qui Pa 30 apostolum] Apostolus Edd Vg Va Pa Pc Vd Ba 31 peccat] peccant Va 31 innocentem] ad *added* Edd Vg Va Pa Pc 32 tradidit] tradit Edd Vd Ba Sm 32 eum] enim Va 32 alterius] alicuius Vf *omitted* Ba 34 etiam] et Vc 34 ipse] *omitted* Vc Vf Ox We 35 colligitur] evidenter *added* Pc Esm 36 quali] qua Fi Va 37 13] 19 Pz Vg Va Pa Pc 37 dicit] dixit Edd Vg 37 enim] Vulg Vc Vf Ox We: *omitted* Edd Vg Va Bb Fi An Vd Ba 37–38 apostolus] *omitted* Va

15 John 19:11 15–17 cf. Marsilius II.iv.12 20–21 John 19:10 29–34 cf. Marsilius II.iv.12 36–37 Romans 13:1

40 stolus non loquitur de potestate usurpata sed ordinata cum dicat
 aperte “qui resistit potestati Dei ordinationi resistit”, que verba
 de potestate ordinata non usurpata debent intelligi. Nam qui po-
 45 testati usurpate resistit nequaquam Dei ordinationi resistit, quia
 tunc secundum Apostolum sibi dampnationem acquireret quod
 est erroneum, tunc enim nec invasori papatus nec alicui tyran-
 no liceret resistere. Loquitur ergo Apostolus de potestate ordina-
 50 ta non usurpata, ergo Christus sic locutus est de potestate et ita
 concessit quod Pilatus super ipsum potestatem habuit ordinariam.
 Insinuat tamen quod ista potestate ordinaria abutebatur cum di-
 cit “qui tradidit me tibi maius peccatum habet” quasi diceret “tu
 habes peccatum dando sententiam in me neque confessum neque
 55 legitime convictum de crimine digno morte, quia tamen ex timore
 hoc facis et alii me tibi ex malitia et invidia tradiderunt ideo
 illi maius peccatum habent”. Et ita Pilatus potestatem ordinariam
 super Christum in quantum erat homo mortalis habuit.

60 Quod Theophilus super illud Ioh. 18 “a temetipso hoc dicis
 an alii tibi dixerunt de me” sentire videtur, dicens: “ac si dice-
 ret Christus scilicet ‘si hoc ex teipso loqueris pande signa mee
 rebellionis aut si ab aliis percepisti inquisitionem fac ordinaria-
 m’”. Ex quibus verbis colligitur quod Pilatus potestatem habuit
 ordinariam inquirendi de criminibus Christo impositis. Qui au-
 tem habet potestatem inquirendi ordinarie de aliquo infamato ha-
 bet iurisdictionem coactivam super eundem. Ergo Pilatus habuit

38 usurpata] usurpata Vf 38 ordinata] ordinaria Bb 39 aperte] expres-
 se Vc Vf Ox We 40 non] de *added* Vc Vf 41 usurpate] ordinate Vc
 42 acquireret] acquireret Bb 43 enim] *omitted* Bb 44 liceret] *omitted* Bb
 45 non] de *added* Vc Vf 45 ergo] et *added* Vc Vf Ox We 46 habuit]
 habuerit Edd Vg Va Pc Fi An Na We 46 ordinariam] ordinatam Vc Vf Ox
 We Vd 47 insinuat] Bene stat Sm 47 quod] quia Va 47 ordinaria]
 ordinata Vc Vf We Vd Ba Es Sm 49 habes peccatum] haberes peccata Pz
 49 neque¹] non Edd Va Pa Pc 52 illi] ipsi Ba 52 potestatem] auctori-
 54 theophilus] Ptholomeus Bb Fi Theophitus Vf Theophalus Ba 54 illud]
 illo verbo Ba 56 hoc] hec Vf Sm 56 teipso] te Bb 57 aut] ac Bb
 Fi An Ox Ba 57 percepisti] recepisti Va 59 ordinariam] ordinatam Ba
 59 inquirendi] Vc Vf Ox We Sm Es Fr: inquirendo Edd Vg Va Bb Fi An Vd
 Ba 60 ordinarie] *omitted* Ba

39 Romans 13:2 42 *ibid.* 54–55 John 18:34 55–58 cf. Marsilius II.iv.5

super Christum iurisdictionem coactivam. Item, Bernardus in epistola ad archiepiscopum Senonensem ait: “cum ”, inquit “Romani presidis potestatem Christus super se quoque fateatur celitus ordinatam etc.” Ex quibus verbis elicitur quod potestas Pilati non fuit usurpata sed celitus ordinata. Et ita super Christum iurisdictionem habuit coactivam quam tamen in Christum exercere minime potuisset iuste nisi Christus coram eo legitime, quantum iudici constare potest, fuisset convictus de crimine. Si autem Christus per testes qui secundum leges repelli non possunt fuisset de crimine dampnationis dignissimo ordine iudiciario servato convictus, Pilatus Christum condemnando non peccasset, quia fuisset per falsos testes deceptus. Iudex autem iudicans secundum allegata amore iustitiae non peccat, licet condemnent innocentem.

Capitulum 5

Discipulus: Pro ista ratione que adduxisti ad presens sufficiant, et ideo aliam rationem adducas.

Magister: Ad probandum quod imperator est iudex ordinarius pape tertia ratio talis est. Ille est iudex ordinarius pape a quo papa habet super alias ecclesias principatum. Sed hoc habet papa ab imperatore, quod probant per privilegium Constantini imperatoris concessum Romano pontifici, quod est superius allegatum.

62 christum] potestatem ordinariam vel *added* Ba 62 bernardus] Bernhardus Va 62 in] ad Edd Vg 62–63 epistola] episcopum Edd Vg 63 ad] et Edd 63 senonensem] Senensem Va Pc 63 cum] autem *added* Edd Vg Pa Pc 63 inquit] igitur Fi An 65 etc] *omitted* Vc Vf 65 elicitur] colligitur Edd Vg Va Pa Pc Sm eligitur Ba 65 pilati] super Christum *added* Vc Vf Ox We Ba 66 usurpata] usurpata Vc 66 celitus] fuit *added* Ba 66 ita] ideo Edd Vg Va Pa Pc Sm 66–67 iurisdictionem ... coactivam] habuit potestatem et iurisdictionem coactivam Ba 68 iuste] *omitted* Va Ba 70 secundum] per Fi An We Pc 70 repelli] expelli Es 70 possunt] poterant Vc Vf Ox We Ba 71 dampnationis] dampnatione Vc Vf Ox Va dampnationi Ba 71 dignissimo] dignissimus Edd Vg Va Pc digno Sm 73 secundum] *omitted* Fi 73 allegata] et probata *added* Ba 2 ratione] assertione Fi Na Vg Pa Vd 2 que] quam Va Es Sm 2 presens] dicta *added* Va 3 et] *omitted* Ba 4 magister] Tertia ratio *added* Vc Vf Ox We Ba 4 probandum] tertia ratio *added* Va 4 est] sit Ba 5 tertia ratio] *omitted* Vc Vf Ox We Va Ba 8 romano] *omitted* Va

63–65 cf. Marsilius II.iv.12 8 1 Dial. 5.18

1 capitulum 5] Capitulum 5 quod imperator est iudex ordinarius pape Ox ad idem alias adducit rationes Fr

10 Ergo imperator est iudex ordinarius summi pontificis. Quarta ratio talis est. Imperator fuit iudex ordinarius beati Petri, ergo est iudex ordinarius pape. Consequentia est evidens quia papa non est magis exemptus quam fuit beatus Petrus. Antecedens probatur quia omnes apostoli quantum ad hoc quod essent subiecti vel non subiecti iurisdictioni imperatoris fuerunt pares, sed beatus Paulus
15 fuit subiectus iurisdictioni imperatoris quia ad Cesarem tanquam ad superiorem appellavit, ergo beatus Petrus fuit subiectus eidem.

Discipulus: Dicitur istis quod Paulus appellavit non quia erat subiectus iurisdictioni imperatoris sed quia volebat caute insidias Iudeorum evadere.

20 **Magister:** Hoc impugnatur sic. Secundum beatum Ambrosium ut habetur 22 q. ultima c. *Cavete*: “non solum in falsis verbis sed etiam in simulatis operibus mendacium est”, ubi notat glossa quod “factis mentitur sicut verbis”. Beatus Paulus igitur si non erat vere subiectus imperatori facto mentiebatur cum simulaverit
25 se subiectum iudicio Cesaris appellando. Tale autem crimen est beato Paulo minime imponendum. Ergo beatus Paulus vere fuit imperatori subiectus. Hanc etiam conclusionem per exemplum ostendunt. Nam sicut legitur in cronicis Iohannes 12 “erat venator et totus lubricus, adeo quod etiam publice feminas tenebat.
30 Propter quod quidam cardinalium et Romanorum scripserunt oc-

10 talis] *omitted* Ba 10 beati] sancti Ba 10 petri] Pauli Sm 10 ergo] et imperator *added* Vc Vf Ox We Ba 12 fuit] fuerit Va Pa *omitted* Ba 12 beatus] sanctus Ba 12 petrus] Paulus Sm 13–14 vel ... subiecti] *omitted* Fi An erant subiecti Sm 14 fuerunt pares] *omitted* Sm 15 subiectus] ad superiorem appellavit *added* Bb 15 quia] *omitted* Vg Va Pc 16 superiorem] iudicem *added* Es 16 ergo] et *added* Vc Vf Ox We 16 petrus] Paulus Sm 16 eidem] *omitted* Edd 17 dicitur] Diceretur Va Pc We videtur Vd 17 quia] quod Ba 17 erat] esset Edd Ba Es 18 quia] ut Ba *omitted* Sm 18 volebat] nolebat Sm *omitted* Ba 19 evadere] invadere Pz evaderet Ba 20 sic] *omitted* Ba 20 beatum] *omitted* Bb Ba 23 mentitur] Gl Vc Vf Ox: mentimur Edd Vg Va Pa Pc Bb Fi An Na Vd We Sm 23 sicut] et *added* Ww 24 erat] est Va 24 simulaverit] simulaverat Bb An Vg Sm 25 iudicio] iudicium Vf Ox We 26 minime] non Edd Vg Pa Va Pc 28 12] 13 Na 22 Fi 29 etiam] *omitted* Fi An Fr 30 quidam] quidem Pz 30–31 occulte] cito Vg et cito *added* Edd Vd cito *added* Pc *omitted* Bb Fi An Pa

15–16 cf. Acts 25:11 21–22 col. 888 23 Gloss, s.v. operibus, col. 1282 28 MGH SS XXII, *Martini Chronicon*, p. 431 28–37 cited by Nicholas Minorita, *Quoniam omnis humana sententia*, GF p. 949

culte Ottoni principi Saxonum ut scandalo ecclesie compatiens sine mora Romam properaret. Hoc papa percipiens Iohanni diacono cardinali tamquam huius facti consiliario nasum et alteri Iohanni subdiacono qui literas scripserat manum amputari fecit. Hic cum frequenter per imperatorem et clerum de sua correctione fuisset monitus, non correctus, presente imperatore de papatu destitutus, communi voto Leo papa eligitur¹. Ex quibus verbis colligitur quod imperator est iudex ordinarius pape. Aliter enim imperator predictum papam nullatenus deposuisset.

Discipulus: Dicerent aliqui quod imperator iniuste processit nec dictus papa fuit vere depositus sed de facto fuit papatu tantummodo spoliatus.

Magister: Hec responsio impugnatur, quia si papa Iohannes remansisset verus papa ille qui sibi successit ipso vivente non fuisset verus papa sed papatus inuasor, ex quo sequitur quod omnia que egit nullius fuissent roboris vel momenti sed debebant omnia in irritum revocari, quod tamen minime fuit factum. Imo quod successor ipsius Iohannis ipso vivente fuit verus papa tota tenet ecclesia. Ergo papa Iohannes 12 vere fuit depositus.

Capitulum 6

Discipulus: Puto quod fortiores rationes pro opinione predicta fecisti, ideo ad assertionem contrariam te converte, et quod nec imperator nec aliquis secularis sit iudex ordinarius pape nitaris ostendere. Hanc enim assertionem puto consonam veritati.

31 ottoni] *omitted* Edd 31 principi] imperatori Edd Vg Pa Pc Fi An imperatori principi Vd 32 hoc] Hec Vc Vf Quod Ba 34 scripserat] scripsit Vc Vf 35 hic] tamen *added* Ba 36 correctus] se corrigens Ba 36 presente] presidente Sm 37 verbis] *omitted* Bb Fi An Na Vc Vf Ox We Vd 38 colligitur] datur intelligi Ba 38 imperator ... pape] papa est sub iurisdictione ordinaria imperatoris Fr 39 nullatenus] non Ba Es Sm 41 fuit²] a *added* Ly *omitted* Fi An 43 papa] ipse Ba 43 iohannes] predictus *added* Vc Vf 45 quo] ulterius *added* Ba 46 roboris] roborationis Edd Pa Pc 46 debebant] debeant Edd deberent Vd 47 in irritum] irrita Edd 47 tamen] cum Fi 48 ipsius] *omitted* Ba 48 fuit] fuerit Vc Vf Ox We Va Es 49 12] 22 Fi *omitted* Edd Vg Es 3 ideo] non Ox 3 te] *omitted* Va 3 et] *omitted* Ba 4 aliquis] alius *added* Vd Ba Es 4 iudex] iudeus Pb 5 enim] *omitted* Vd 5 puto] reputo Vc Vf Ox We Va

1 capitulum 6] Capitulum 6 quod nec imperator aut quicumque secularis est iudex pape sed imperator est inferior eo in quinque Ox pro contraria opinione scilicet iudicio imperatoris non subsit allegat ostendens primo imperatorem subesse pape Fr

Magister: Quod nec imperator nec aliquis secularis sit iudex ordinarius pape auctoritatibus et rationibus nonnulli probare nituntur Est autem prima ratio talis. Imperator non est iudex ordinarius illius qui non habet superiorem in terris, sed papa non habet superiorem in terris ergo etc. Maior probatione non indiget quia iudex est superior illo cuius est iudex. Minor est probata superius per plures auctoritates et rationes.

Discipulus: Prius ostensum est generaliter quod papa non habet iudicem superiorem in terris. Nunc autem specialiter proba quod imperator vel aliquis laicus vel populus non est iudex ordinarius ipsius

Magister: Quod specialiter imperator non sit iudex ordinarius pape ostenditur primo sic. Inferior non est iudex ordinarius sui superioris, sed imperator est inferior papa et eius iurisdictioni subiectus, ergo etc. Maior est manifesta, unde dicit Nicholaus papa ut habetur di. 21 c. *Inferior*: “sole clarius exhibuimus non posse quemquam qui minoris auctoritatis est eum qui maioris est potestatis iudiciis suis addicere aut propriis diffinitionibus subiugare”. Minor vero sanctorum auctoritatibus comprobatur Ait enim Gregorius Nazianzenus ut habetur di. 10 c. *Suscipitis*, scribens imperatoribus Constantinopolitanis: “suscipitis ne libertatem verbi libenter accipitis quod lex Christi sacerdotali vos subiicit pote-

6 secularis] laicus Vc Vf Ox We 7 nonnulli] aliqui Ba 7–8 nituntur] conantur Vc Vf Ox We 9 terris] terra Edd Vg Bb Fi An Vd (terris Vdb) Ba Es 10 terris] terra Edd Vg Va Ba 10 maior] Minor Va 11 illo] illi Vd illius Sm 13 prius] Hiis Vd 13 est] *omitted* We 14 iudicem] *omitted* Edd Vg 15 vel¹] aut Ba 15 est] *omitted* Bb 16 ipsius] ipsi Bb pape Fi An Ba Es illius Sm 17 ordinarius] *omitted* Edd Vg Bb Fi An Vd 19 est inferior] *omitted* Bb 20 nicholaus] Nichasius Ox 21 ut] et Bb Fi An Vd Ba Es 21 21] Fb Es: 22 Ww 21 inferior] Fb Es: *Superior* Ww 21 clarius] clare Vd 22 quemquam] quicquam Edd Bb Va Vg quidquam Ox 22 est¹] in *added* Edd Vg Va Bb Fi Vd Ba Es 23 addicere] addiscere Ox 24 minor] Maior Bb 24 comprobatur] approbatur Vd probatur Es Sm 25 nazianzenus] Nazanzenus Edd Bb Fi An Vc Ox We Vd 25 10] 18 Vc Vf Ox We 16 Va 14 Vd 26 constantinopolitanis] Constantinopaltanis Ox Stantinopolitanis Bb Na Constantino Ius Pc 26 libertatem] liberitatem Ba 26 verbi] verbis Es Dei *added* Pa 27 libenter] libertatem Edd Fi An libertatem libenter Bb Vg liberii libertatem libenter Vd 27 vos] nos Pz Ox non Va Vg Pc 27 subiicit] Fb: subicit Vc Vf Ox We subiecit Edd Vg Va Bb Fi An Vd Ba 27–28 potestati] pontifici Ox

11 1 Dial. 6.1 21–23 col. 70 25–30 col. 20

stati atque istis tribunalibus subdit. Dedit enim et nobis potestatem, dedit principatum multo perfectiorem principatibus vestris 30
 ”. Item Felix papa ut habetur eadem di. c. *Certum* ait: “certum est hoc rebus vestris esse salutare ut cum de causis agitur Dei iuxta ipsius constitutum regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere non preferre”, et infra: “neque eius sanctionibus velle dominari cuius Deus voluit clementie tue pie devotionis colla submittere”. Hoc idem habetur di. 96 c. *Duo sunt* et c. *Si imperator*. Ex quibus et multis aliis habetur quod imperator est inferior papa. 35

Quod etiam multis rationibus nonnulli probare nituntur. Primo quia qui iurat alii fidelitatem est inferior illo cui iurat. Imperator prestat iuramentum fidelitatis pape (di. 63 *Tibi Domino*) ergo 40
 etc. Secundo quia imperator est inferior illo qui habet potestatem transferendi imperium de gente in gentem. Hanc potestatem habet papa (Extra *De electione, Venerabilem*) igitur etc. Tertio quia imperator est inferior illo qui potest eum excommunicationis sententia innodare. Hoc autem papa potest (di. 96 *Duo sunt*) 45

28 tribunalibus] tribulationibus Va Vg (tribunalibus Vgb) Pc 28 subdit] subdidit Ly 28 dedit] *omitted* Vg Enim Pa 28 enim et] Fb Es: enim Edd *omitted* Ms 28 nobis] vobis Bb Fi An Na Ba Sm verbis Va Pc et Pa 29 dedit] nobis *added* Fi Vc Ox We Vg Vd vobis *added* Bb An Na Ba Sm verbis *added* Va Pc 29 perfectiorem] fortiorem Vf perfectiore Vd 29 principatibus] principibus Ba 29 vestris] nostris Ox *omitted* Bb 31 hoc] hic Edd Vg Fi 31 rebus] regibus Pa Sm 31 vestris] ac *added* Edd hoc *added* Bb hic *added* Fi An hac *added* Vg 31 esse] est Ly Vg Bb Fi An Vd et Pz Ba 31 salutare] est *added* Ba 32 constitutum] constitutionem Edd Vg Va Bb Fi An Vd 32 voluntatem] nobilitatem Va 33 subdere] studere Vg Pc 33–34 sanctionibus] constitutionibus Pc 34 voluit] noluit Va 34 clementie] clementia Bb Fi An Vd Vg Ba Es 35 96] 90 Edd Vg 35 c²] etiam Vd 35 si] *omitted* An Na Va Pa Pc Vd Es 36 quibus] verbis *added* Edd Vg 39 quia] *omitted* Vd We 39 alii] alteri Ba Es 39–41 cui ... illo] *omitted* Vd 39 iurat²] mandat Ox 40 iuramentum] corporale *added* Sm 40 tibi] *Cui* Vg 40 domino] *Domine* Bb Fi An Vg Va Vd 40 ergo] Io. Edd 41 quia] *omitted* Edd Vg Pc quod Va Vgb 43 venerabilem] *omitted* Edd Vg *Venerabilibus* An 43–46 tertio ... etc] *omitted* Pz Pc Tertio qui habet potestatem alium excommunicandi est superior. Sed papa potest excommunicare imperatorem, igitur. Maior patet, et minor probatur di. 96 *Duo sunt* Ly 43 tertio] Secundo Vd 44 quia] *omitted* Ba 44 est] *omitted* Va 44 eum] *omitted* Va Vg Pa (eum Pab) 45 sententia] sententiam Va

30–35 *ibid.* 35 col. 340 35–36 col. 341 38 OP, II, p. 687. John of Paris, *De potestate regia et papali*, ch. 11 40 col. 246 43 col. 79 45 col. 340

ergo etc. Quarto quia qui potest deponi ab alio est inferior eo
 Imperator autem potest deponi a papa (15 q. 6 c. *Alius*) ergo
 etc. Quinto quia imperator est inferior illo qui in temporalibus
 et spiritualibus potest subditos imperatorum et regum legitimare.
 50 Hoc potest papa (Extra *Qui filii sint legitimi* c. *Per venerabilem*)
 igitur etc.

Capitulum 7

Discipulus: Omittas istam materiam et alias rationes adducas
 ad probandum quod imperator non est iudex ordinarius pape.

Magister: Secunda ratio principalis ad hoc talis est. Imperator
 5 non est iudex ordinarius illius qui imperialibus legibus est solu-
 tus, quia leges superioris subiectos astringunt nisi specialiter per
 superiorem sint exempti. Papa autem legibus imperialibus mini-
 me est astrictus (di. 10 c. 1 et c. *Quoniam*) ergo imperator non
 10 est iudex ordinarius pape. Tertia ratio est haec. Imperator non est
 iudex ordinarius aliorum clericorum inferiorum ergo multo magis
 non est iudex ordinarius pape. Consequentia est evidens. Antece-
 dens vero per innumeros sacros canones posset ostendi. Vnde in
 concilio Carthaginensi ut habetur 11 q. 1 c. *Placuit*, sic legitur:
 “placuit ut quicumque ab imperatore cognitione publicorum iu-

46 ergo] *omitted* Vd 46 etc] *omitted* Vd Ba Es 46 quarto] Tertio Vd
 46 quia] Bb: *omitted* Edd Ms 46 qui] *omitted* Bb 46 eo] illo Ba *omitted*
 Va 47 15] Fb Vc Vf Ox We Ba: 25 Edd Vg Va Pc Bb Fi An Na Vd Sm
 47 6] Fb Pa Es: 1 Ww 47 ergo] *omitted* Edd Vg 48 etc] *omitted* Vd
 48 quinto] Quarto Vd 48 quia] *omitted* Edd Vg Es quod Vgb 48 in]
omitted Edd Vg Va Es 49 potest] *omitted* Ba Es 49 legitimare] potest
 papa Ba potest Es 50 sint] Fb Vd: sunt Edd Vg Va Bb Fi An Vc Vf Ox
 We Ba 2 omittas] Amittas Va 2 materiam] rationem Ba 2 et] est
 Ox 4 ad] probandum *added* Ba Es 4 hoc] *omitted* Ba 5 ordinarius]
omitted Vc Vf Ox We Ba 6 superioris] superiores We superiorum Vd Es
 6 astringunt] astringit Ox 7 superiorem] superiores Fi An 7 sint] sunt
 Vd 7 autem] a *added* Edd Vg 8 10] Kn: 18 Ww 9–11 tertia ... pape]
omitted Vd Na 9 haec] ista Edd Vg Va Pa Pc *omitted* Ox 10 aliorum]
 aliorum Edd Vgb Vc illorum Pa Pc istorum Es 10 inferiorum] papa *added*
 Edd 10 multo] *omitted* Bb 13 ut habetur] *omitted* Vd 13 11] Fb Vc
 Vf Ox We Ba: 12 Edd Vg Va Bb Fi An Vd 13 sic] sicut Edd 14 ut] ne
 Edd Pc 14 quicumque] Fb: clericus *added* Ww

47 col. 756 50 col. 714 8 col. 19 8 col. 21 13–15 col. 629

1 capitulum 7] Capitulum 7 quod imperator non est iudex pape quintupliciter
 Ox ad eandem opinionem alias adducit rationes Fr

diciorum petierit honore proprio privetur". Ex quibus verbis colligitur quod imperator non est iudex ordinarius clericorum igitur etc. Quarta ratio est haec. Ille non est iudex ordinarius pape ad quem a papa appellare non licet. Sed non licet appellare a papa ad imperatorem (9 q. 3 c. *Ipsi* et c. *Cuncta*). Igitur imperator non est iudex ordinarius pape. Quinta ratio est haec. Imperator non est iudex illius cui Christus iura imperii commisit. Christus autem commisit iura imperii beato Petro et eius successoribus (di. 22 c. 1) ergo imperator non est iudex ordinarius pape.

Capitulum 8

Discipulus: Licet non dubitem nullum mortalium esse superiorem summo pontifice, tamen cupio scire quomodo ad rationes hoc probantes adversarii respondere conantur.

Magister: Non omnes qui tenent imperatorem esse superiorem et iudicem ordinarium pape in modo ponendi concordant, et ideo non eodem modo ad rationes prescriptas respondent.

Discipulus: Dic illos diversos modos ponendi.

Magister: Sunt quidam dicentes quod papa in spiritualibus imperatori minime est subiectus sed quantum ad iurisdictionem temporalem est sibi subiectus quantum est ex ordinatione Christi,

15 petierit] patierit Vc 15 proprio] papa Vd 15–16 verbis colligitur] omitted Vd (verbis colligitur Vdm) 17 est haec] eorum est ad idem Ba eorum ad id Es 18–19 appellare² ... imperatorem] ab imperatore ad papam appellare Ba 19 3] 9 Vd 19 ipsi] *Ipsae* Edd *Papa* We 21 iudex] non est iudex added Ba 21 commisit] Sed added Edd Vg Pc 21–22 christus² ... commisit] omitted Edd Vg Pc 22 commisit] omitted Pa 22 successoribus] Christus commisit added Edd Vg Pc 23 22] 23 Edd Vg 12 Na 23 c] q. Bb Fi An Na Vd 23 1] 9 Vd Na omnes Sm 3 tamen] cum Ox 4 hoc] hic Ox 4 conantur] conentur Fi An Vc Vf Ox We tenentur Bb nituntur Ba Es 5 non] omitted Pz 6 concordant] convenient vel concordant Es 6 et²] omitted Ba Es 10 est] pape added Ba 11 temporalem] temperalem Pz 11 subiectus] et added Ly

19 col. 611 19 *ibid.* 22–23 col. 73 9 John of Paris, ch. 13

1 capitulum 8] Capitulum 8 respondetur ad rationes probantes papam habere superiorem in terris Ox preparat ad solutionem rationum c. 6 et 7 positaram et varios modos ostendens quomodo quidam dicunt papam iurisdictioni imperatoris quantum ad temporalia subiectum saltem a Christo ostendit etiam differentiam inter temporalia et spiritualia declarat etiam quomodo papa potest esse iudex imperatoris quasi commissarius et ibi unde immediate imperator recipit suam potestatem Fr

15 quia, ut dicunt, Christus quantum ad temporalem iurisdictionem
 nullum apostolum a iurisdictione temporali imperatorum exemit
 sed omnes voluit in huiusmodi principibus secularibus esse sub-
 15 iectos, in cuius signum ipse solvit pro propria persona tributum.
 Alii autem dicunt quod imperator in quantum gerit personam po-
 20 puli christiani in omnibus tam spiritualibus quam temporalibus
 est superior papa et iudex ordinarius eius.

20 **Discipulus:** De iurisdictione temporali pape et imperatoris per-
 transeas quia in tractatu De dogmatibus Joh. 22-i de hoc plures
 tibi questiones movebo.

Magister: Tu forsitan aliter accipis iurisdictionem temporalem
 quam isti.

25 **Discipulus:** Accipio iurisdictionem temporalem pro illa cui
 aliquis est subiectus ratione prediorum que de imperatore tenet.

Magister: Aliter accipiunt ipsi.

Discipulus: Quomodo.

30 **Magister:** Dicunt quod iurisdictionis temporalis non solum respi-
 cit predia et temporales divitias sed etiam personas, quia omnes
 persone in dominio alicuius principis commorantes sive sint di-
 vites sive pauperes iurisdictioni principis sunt subiecte ita quod
 si deliquerint eos debet condigna animadversione punire nisi per
 principem vel superiorem alium sint exempte.

12 ut dicunt] Vc Vf Ox We Ba: ut Bb nec Edd Vg Va Pa Pc Fi An Na Vd Es
 13 nullum] ullum Fi An Es 13 temporali] *omitted* Ba 13 imperatorum]
 imperatoris Pa Sm 14 principibus] principatibus Edd Vg 15 pro ... perso-
 na] imperatori Sm 15 pro] *omitted* Vd 16 autem] *omitted* Edd Ox Vd Ba
 Es 17 tam] in *added* Fi An Na Ba 17 quam] in *added* Fi Ba 18 papa]
 pape Vd 19–20 pertranseas] transeas Fi An 22 forsitan] forte Vd Ba Es
 24 accipio] capio Ba 24 temporalem] imperatoris *added* Vc Vf Ox We
 26 ipsi] isti Vd Ba Es Sm 28 solum] errare Ox 28–29 respicit] recipit
 Va 29 divitias] possessiones Sm 29 quia] *omitted* Bb 30 commorantes]
 morantes Vd commorantis Vg 31 sive] sint *added* Sm 31 subiecte] sub-
 iecti Na Vc Vf Ox We ut *added* Pz Ly Va Vg Pa Pc 31 ita quod] a quo Edd
 Vg Va Pa Pc 32 deliquerint] delinquerint Bb Fi An Ox Va Vg Pa Pc Sm de-
 liquerint Vd delinquant Ba deliquerat Na 32 eos] *omitted* Edd 32 debet]
 debent Edd Vg Va Bb Fi An Vc Vd potest Sm 32 punire] puniri Edd Vg
 Va Ox 33 exempte] exempta Fi exempti Ba

15 cf. Matthew 17:23-26 16 Marsilius I.xv.4, II.viii.7-8, II.x.8 20–21
 Ockham ultimately discussed these issues in 3.1 Dial. and 3.2 Dial. The *dog-*
mata of John were apparently examined in the lost original of 2 Dial. Cf.
 above, note to 1 Dial. 6.4 28 Marsilius I.xvii

Discipulus: Video quid per iurisdictionem temporalem intelligunt sed ignoro que spiritualia vocant. 35

Magister: Spiritualia vocant ea que religioni christiane sunt propria, que in nulla alia secta sunt reperta nec ad legem nature sunt spectantia, sicut que pertinent ad sacramenta ecclesiastica dispensanda et ad causas fidei terminandas, et in criminibus que directe contra christianam religionem committuntur. De huiusmodi enim imperator nisi sicut ceteri christiani se intromittere non debet, quia imperator christianus ratione sue dignitatis maiorem potestatem vel iurisdictionem nullatenus habet quam habuerunt imperatores pagani, illis enim imperatores christiani successerunt, et ideo idem ius cum illis et non aliud ratione imperii possidere noscuntur. Quia igitur de huiusmodi spiritualibus se intromittere ad imperatores paganos minime pertinebat, nec ad imperatorem christianum in quantum imperator est talia spectant. 40

Discipulus: Ergo secundum istos si papa homicidium, furtum, adulterium, et consimilia crimina que imperatores et reges pagani punire solebant committeret, imperator ipsum punire valeret. 50

Magister: Hoc nonnulli concedunt licet dicant quidam eorum quod non deberet eum deponere nisi incorrigibilis probaretur.

Discipulus: Modo opinionem istorum intelligo quamvis eam inter hereses reputem numerandam, de qua tecum in tractatu De dogmatibus Io. 22-i prolixius disputabo. Nunc autem dic qualiter ad rationes et auctoritates pro assertione contraria isti respondent. 55

34 quid] quod Vd 34–35 intelligunt] intendunt Edd Vg Va Pa Pc 36 ea] illa Edd Va Vg Pa Pc 36 religioni] regioni Pz 37 nature] *omitted* Vd civilem *added* Esm 38 spectantia] expectantia Vc Vf 39 dispensanda] dispendenda Edd 39 causas] aliquas *added* Sm 39 terminandas] determinandas Es 39–40 et² ... directe] que directe (et *added* Vg Pc) in criminibus que (*omitted* Pc) Edd Vg Pc que etiam in criminibus que directe Pa 39 que] qui Ox 40 christianam] Christi Edd Vg 41 imperator] spiritualibus *added* Pa 42 debet] se *added* Vg Pa 43 habet] habent Ba 45 cum] *omitted* Vd 48 imperator est] imperatorem Edd 48 talia] *omitted* Bb talis est Vd 49 papa] *omitted* Pa 50 consimilia] similia Ba 50 et reges] *omitted* Fi An 50 pagani] palam Edd christiani Ba 51 committeret] committere Pz 51 punire²] non *added* Fi An Va 52 licet] quidam *added* Fi An 52 eorum] *omitted* Bb 53 deberet] deberent Vd 54 modo] Ammodo Vd 54 intelligo] et *added* Edd Vg 55 hereses] heresim Bb 55 qua] *omitted* Bb illa tamen Edd 55 tractatu de] *omitted* Ba 56 qualiter] quomodo Ba 57 et] per Edd Vg

35 See 3.2 Dial. 2.4 36–40 John of Paris, ch. 12 46–48 cf. IPP 12.20–22 52 John of Paris, ch.13; Marsilius II.viii.7–8 52 John of Paris, ch. 13

De secundo vero modo ponendi nihil dicas ad presens.

60 **Magister:** Ad primam negant minorem cum accipitur quod
imperator est inferior papa et eius iurisdictioni subiectus quantum
ad iurisdictionem temporalem ex ordinatione Christi, et ideo in
huiusmodi papa non est iudex imperatoris licet forte aliquando
fuerit iudex imperatoris in quantum commissarius vel delegatus
populi Romani.

65 **Discipulus:** Ista sunt verba mirabilia et inaudita nec ea in-
telligo, sed si potes fac me illa intelligere et tunc de eis certius
iudicabo.

70 **Magister:** Ut ea intelligas debes scire quod secundum istos
imperator et quilibet rex temporalis licet a Deo quodammodo
mediate iurisdictionem suam habeat temporalem, quia secundum
Apostolum ad Romanos 13 “non est potestas nisi a Deo”, tamen
immediate iurisdictionem suam habet a populo, imperator a popu-
lo Romano, rex Francie a populo suo, rex Castelle a populo suo,
et sic quilibet rex a populo suo habet iurisdictionem suam, nisi
75 sit aliquis rex cuius populus alicui alteri sit subiectus qui possit
populo dare regem, quemadmodum imperatores quondam diver-
sis populis reges dederunt quia illi populi imperatori et populo
Romano subiecti fuerunt. Imperator igitur suam iurisdictionem a

58 de] Et de Ba Es illo *added* Ba Vd 58 vero] autem Vc Vf *omitted* Edd
Ox We Vd Ba Es 58 ponendi] probandi Edd dicendi Ba Es 58 presens]
sed infra c. 4 *added* Pz sed infra c. 10 *added* Ly sed infra c. 4 credo *added* Vg
Pc Pam 61 ordinatione] ordinatione Bb 62 huiusmodi] hoc Edd Vg Va
Pa 62–63 licet ... imperatoris] *omitted* Edd Vg 62 forte] *omitted* Bb Fi
An Va Vd Es 63 delegatus] legatus Pa (delegatus Pab) 64 populi romani]
propter rationem Vd Di To 65 sunt] sint Vg 65 nec] ego *added* Edd Vg
Va 65–66 intelligo] intellio Vf 66 me] ut Edd 66 illa] ipsa Vc Vf Ox
We Va ea Pc 66 intelligere] intelligam Edd 66 certius] citius Edd Pa Pc
68 debes] debet Ba 69 licet] habet Edd Vg Va Pa Pc 69 quodammodo]
quo Vd 70 suam] *omitted* Vc Vf Ox We 70 habeat] *omitted* Edd Vg Va
Pa Pc 71 est] est enim Vulg 71 tamen] cum Edd Pc 72 a populo¹]
omitted Edd Vg Fi An Vd 72 imperator] *omitted* Fi An 73 suo¹]
Anglie a populo suo *added* Edd Vg Va Pa Pc (suo *omitted*) Sa 73 rex² ...
suo²] *omitted* Es Di To 73 castelle] Apulie Vd 73 suo²] illo Vc Vf
Ox 74 rex] *omitted* Edd 74–76 a ... regem] *omitted* Es (*added* Esm)
74–76 habet ... regem] *omitted* Vd Di To 74 suam] *omitted* Bb Fi An Vc
Vf We Ox Ba 76 populo] suo *added* Edd 76 quondam] quo Vf quomodo
Vd *omitted* Va 78 igitur] *omitted* Edd Vg Bb Fi An Vd Es autem Va

71 Romans 13:1 71–72 Marsilius I.ix.2, I.xv.2

populo Romano obtinuit. Populus autem Romanus ex causa rationabili sicut imperatorem instituit ita eum potuit destituere eiusque iurisdictionem minuere et augere. Ex quo sequitur quod populus Romanus ex causa rationabili potuit imperatorem in aliquo casu alterius cui committeret iurisdictioni subiicere quare potuit pape causam imperatoris delegare, in quo casu papa tanquam delegatus seu commissarius auctoritate populi Romani super imperatorem iurisdictionem potuit obtinere, quam iurisdictionem beatus Petrus a Christo non suscepit et ideo papa in quantum successor beati Petri eam minime habet. 80

Discipulus: Nunc verba predicta intelligo, quamvis ipsa putem erronea, et ideo ad rationes factas accede. 85

Magister: Propter diversas opiniones antequam narrem quomodo ad rationes explicite respondetur oportet illas opiniones exprimere.

Discipulus: Dic que sunt ille opiniones.

Magister: Sicut tactum est prius sunt quidam dicentes quod Romanus pontifex nullam iurisdictionem habet vel potestatem ex ordinatione Christi ultra alios quoscunque presbiteros sed omnem dignitatem suam et potestatem ultra alios habuit ab imperatore vel ab ecclesia seu concilio generali. Alii dicunt quod beatus Petrus pro se et suis successoribus dignitatem papalem et primatum super omnes alios fideles recepit a Christo, sed ista di- 95 100

79 romanus] populus autem Romanus *added* Va 80 instituit] constituit Fi An Vd Vg 80 eum] potest vel *added* Sm 80 potuit] poterit Vd 81 iurisdictionem] iurisdictioni We 81 et] vel Fi An 83 cui] cuius Edd 83 committeret] committeretur Edd Vg Pa Pc 83 iurisdictioni] iurisdictionem Pc 83 subiicere] subiacere Pz Vg Va Bb Fi An Vd Es subicere Vc Vf Ox We 83 quare] quia Vc 83 pape] propriam Vd papam Es papam in Esb 84 quo] aliquo Ba 85 auctoritate] *omitted* Vd 88 eam] *omitted* Vd Es 89 ipsa] ea Edd Vg Va Pa Pc 89 putem] reputem Edd Vg Va Pa Pc 90 accede] attende Bb 91 narrem] narram Vg Pa Pc enarrem Ba 91–92 quomodo] quo Ly 92 respondetur] respondeatur Edd 92 illas] *omitted* Fi An 95 sunt] *omitted* Bb Na Vd (sunt Vdm) Vg Pa (sunt Pab) Pc 96 habet] habuit Edd 97 ultra] super Fi An Sm 97–98 quoscunque ... alios] *omitted* Na 97 quoscunque] *omitted* We 97 presbiteros] *omitted* Ba 98 suam] *omitted* Vd 99 seu] scilicet ex Edd Vg Pa Pc a *added* Va 101 primatum] papatum Vf

80 Marsilius I.xv.2, I.xviii 80–81 Marsilius I.xii.3 95 Marsilius II.xv; 1 Dial. 5.17 98–99 1 Dial. 5.18 99 1 Dial. 5.15 99 Marsilius II.xxii; 1 Dial. 5.19

gnitas et primatus ut dicunt consistit tantummodo in ordinando et
 proficiendo episcopos presbiteros et doctores populo christiano,
 nullam habens ex ordinatione Christi iurisdictionem coactivam
 105 annexam sicut nec habet res temporales annexas. Sed sicut pa-
 patus temporalia a fidelibus orthodoxis accepit ita a communitate
 fidelium solummodo habuit iurisdictionem coactivam. Omnis
 enim communitas potest aliquem sibi proficere qui habeat po-
 testatem maleficos coercendi. Ecclesia autem fidelium ad hoc
 110 officium papam sibi profecit, in nullo tamen iurisdictionem im-
 peratorum diminuendo etiam paganorum, quia hoc non potuit eo
 quod omnes catholici tunc temporis imperatoribus infidelibus sub-
 iecti fuerunt.

Discipulus: Ego omnino vellem exire istam materiam de iuri-
 115 sditione imperatoris et ad alium differre tractatum, et tu semper
 plus et plus trahis ad ipsam unde istis omnibus omissis breviter
 narra quomodo ad auctoritates et rationes inductas respondetur.

Magister: Sunt quidam unam responsionem dantes generalem
 ad omnes auctoritates asserentes quod papa habet iurisdictionem
 120 super imperatores et reges et quod quantum ad iurisdictionem est
 superior eis, dicentes quod tales auctoritates non continent veri-
 tatem et ideo sunt nullatenus admittende. Alii autem intellectum
 sanctorum patrum reputant consonum veritati sed dicunt quod
 nonnulli clerici ambitione et avaritia excecati verba eorum nimis
 125 large contra mentem eorum interpretati sunt.

102 primatus] papatus Vf potestatis *added* Ba 102 ut] *omitted* Vd Es
 102 dicunt] dicitur Bb Fi An Na Sm putant Vd 102 tantummodo] tantum
 Vd Sm *omitted* Edd Vg Va Pa Pc 103 episcopos] et *added* Vf 103 doctores] ■
 in *added* Ba Es 105 nec] nunc Ba 105–106 papatus] papa Edd Vg Vd Ba
 Es 106 accepit] accipit Vf 107 solummodo] solum Pa 107 coactivam]
 exactivam Ox 108 proficere] preferre We 108 habeat] habet Ox 110 papam] ■
 papatus Edd Vg 110 profecit] proficit Vf 110–111 imperatorum] disrum-
 pendo vel Edd Vg Pa Pc Esm disrumpando vel Va 112 tunc temporis] *omit-*
ted Vc Vf tunc ipsis Va 112 infidelibus] fidelibus Vg Na 114 exire] scire
 Fi 115 imperatoris] imperatorum Edd 116 ipsam] ipsum Edd 117 et]
 ad *added* Bb Fi An Na Sm 117 inductas] indictas Vc 117 respondetur] re-
 spondeatur Va responderetur Vg 118 quidam] qui *added* Vd 118 responsionem] ■
 rationem Edd Vg (responsionem Vgm) 120 imperatores] imperatorem Vc
 Vf We Vd Ba 120 quod] *omitted* Edd Vg Va Pc 121 eis] *omitted* Edd
 121 non] *omitted* Bb Es (non Esb) 122 ideo] et ideo *added* Bb 124 clerici] ■
 in *added* Edd Vg 124 avaritia] avaria Vc 124 nimis] minus Vd 125 interpretati] ■
 sunt] sumunt Edd

Discipulus: Istorum responsiones volo audire.

Magister: Isti ad evidentiam responsionum suarum dicunt esse sciendum quod penitentia unum est de ecclesiasticis sacramentis et ideo pertinet ad prelatos. Quare ad ipsos spectat in foro conscientie penitentium peccata cognoscere et ipsis debitam penam iniungere. Et propter istam potestatem quam sacerdotes in foro conscientie habere noscuntur omnes christiani eis sunt subiecti. Extra autem forum conscientie nullam habent iurisdictionem a Christo immediate, sed illam habent a communitate fidelium vel ab illo in quem communitas fidelium suam transtulit potestatem.

Capitulum 9

Discipulus: Adhuc tu trahis me ad materiam quam nollem hic tractari et ideo quomodo ad auctoritates et rationes inductas respondetur narra succincte.

Magister: Ad primam auctoritatem Gregorii Nazianzeni respondetur quod per tribunal et principatum prelatorum intelligit potestatem quam in foro conscientie super penitentes noscuntur habere. Ista vero potestas quia spiritualis est et ordinatur ad vitam eternam consequendam multo perfectior est omni iurisdictione temporali coactiva regum et principum que principaliter instituta est ad temporalia disponenda. Ad auctoritatem Felicis pa-

126 responsiones] rationes Vc responsiones Vd 126 volo] nolo Va 127 responsionum] rationum Edd Vg Va Pa Pc Vc Vf Ba Es (responsionum Esb) 128 est] *omitted* Bb 129 pertinet] pertinent Vc 129 quare] Quia Vc Qualiter Edd Va Pa Pc *omitted* Vg 130 cognoscere] corrigere Sm 130 et] per consequens *added* Ba Es 130 penam] penitentiam Edd Vg Va Pa Pc Fi An Na Vd Sm 131 istam] penitentiam et *added* Ly penitentiam *added* Pz Va Vg Pc Pa (*deleted* Pab) 131 quam] qua Vf 135 illo] alio Vc Vf Ox 2 nollem] vellem Bb 3 tractari] tractare Edd 3 inductas] indictas Vc 4 narra] enarra Ba Es 5 magister] *omitted* Gs 5 nazianzeni] Nazanzeni Ly Bb Vc Ox Nazaneni Vf We An Ba Nazan Vd Naza Vg 5–6 respondetur] videtur Vd Es 6 quod] *omitted* Bb 6 per] *omitted* Vf Na 7 conscientie] penitentie Es seu penitentie *added* Vd 7 penitentes] penitentes Ly 8 habere] prelati *added* Vc Vf Ox We Ba 8 ista] Ipsa We 8 potestas] auctoritas Sm 8 ordinatur] ordinaria Vf 9 consequendam] consequentam Va assequendam Es 9 omni] illa Edd Va Vg Pa Pc 10 coactiva] *omitted* Fi An 10 que] *omitted* Va 11 ad¹] *omitted* We 11 disponenda] ordinanda Es 11–12 pape] *omitted* Fi An

1 capitulum 9] Capitulum 9 respondetur magis expresse ad rationes Ox respondet ad rationes c. 6 et 7 Fr

pe respondetur quod regia voluntas in fide catholica addiscenda et sacramentis ecclesiasticis suscipiendis debet sacerdotibus esse subiecta si sacerdotes fidem retinent orthodoxam nichil contra iustitiam imperantes. Si vero a catholica deviaverint veritate vel sibi quam de iure non habent usurpaverint potestatem reges in huiusmodi nullatenus sunt subiecti. Verba ergo Felicis pape sane intelligenda sunt et non sunt ex ambitione clericorum cupientium in populis et in clero contra doctrinam beati Petri apostoli dominari in preiudicium regum et principum exponenda. Consimiliter respondetur ad c. *Duo sunt* et ad c. *Si imperator*. Nam dicunt isti papam a concilio generali et universali ecclesia aliquam potestatem habere super principes ultra illam quam habet a Christo et in quantum est successor beati Petri.

Ad primam vero rationem inductam ad probandum quod imperator est inferior papa, respondetur primo quod maior non est universaliter vera sed capit instantiam quando aliquis sponte iurat alii fidelitatem. Talis enim ante iuramentum non est semper inferior illo cui iurat quamvis per iuramentum quodammodo seipsum inferiorem illo efficiat Ad minorem vero dicitur dupliciter. Uno modo quod imperator nunquam iuravit fidelitatem pape nisi spontanea voluntate et ideo suis successoribus legem consimilem per tale iuramentum nequaquam imposuit. Aliter respondetur quod ex ordinatione Romanorum a quibus imperator suam habuit iurisdictionem potuit imperator pape iurare et in hoc tenuisset

12 regia] illa Edd 12 voluntas] potestas Pa 12 catholica] addiscere est que eius sunt *added* Pam 13 et] in Pa 13 suscipiendis] suscipienda Edd 14 retinent] tenent Vc Vf Ox 14 nichil] vel Va Vg 14 contra] fidem seu *added* Edd Vg Va Pa Pc fidem vel *added* Es 15 a] *omitted* Va Pc 15 deviaverint] deviaverunt Va deviaverit An 17 huiusmodi] eis *added* Vc Vf Ox We 17 sunt] sint Ox 18 clericorum] sunt *added* Pz 19 populis] populo Ba 19 contra] propter Edd Vg Va 19 petri] Pauli Es 19 apostoli] *omitted* Vc Vf Ox 21 isti] quod *added* Vf Vd Ba 22 papam] papa Vf Vd 22 et] vel Ba 23 illam] aliam Vd 25 inductam] indictam Vc adductam Ba Es 25–26 imperator ... papa] papa est superior imperatore Es 27 universaliter] *omitted* Vd alteri Es 27 capit] habet Ba 27 aliquis] quis Vc Vf Ox 28 alii] alteri Ba 28 semper] *cancelled* Vgb 29 cui] sic *added* Ba Es 29–30 seipsum] se Fi An ipsum Es (seipsum Esb) 30 efficiat] efficit Edd 30 minorem] maiorem Vf 31 iuravit] iurat Vc Vf Ox We Va Ba Sm 32 suis] sibi Edd Vg Pa Pc 32–33 consimilem] similem Bb 35 hoc] casu *added* Vd

papa non vicem beati Petri nec in hoc fuit vicarius Christi sed in hoc fuisset commissarius Romanorum. Ad secundam similiter respondetur quod papa non transtulit imperium a Grecis in Germanos in quantum vicarius Christi et successor beati Petri quia ratione vicariatus illius et successionis huiusmodi non habet maiorem auctoritatem super imperium quam super regnum Francorum vel Anglorum. Sicut igitur in quantum vicarius Christi et successor beati Petri non potest transferre regnum Francorum de una domo ad aliam, ita ratione vicariatus et successionis non potuit de gente in gentem transferre imperium Romanorum. Transtulit igitur imperium de gente in gentem auctoritate Romanorum qui sibi ex causa rationabili potestatem huiusmodi contulerunt. Ad tertiam respondetur tripliciter. Sunt enim quidam dicentes quod cum excommunicatio sit potius iurisdictionis quam ordinis papa in quantum vicarius Christi et successor beati Petri neminem excommunicare potest, sed potestatem excommunicandi habet ab universali ecclesia que in eum talem transtulit potestatem. Alii autem dicunt quod non papa sed imperator in imperio et rex in regno suo potestatem habet excommunicandi.

Discipulus: Iestas opiniones puto erroneas sed tamen secundam magis abhorreo De ipsis tamen in alio tractatu tecum colloquutionem habebō. Nunc autem dic tertiam responsionem.

Magister: Tertia responsio est quod papa in quantum vicarius Christi habet potestatem excommunicandi, sed penam maiorem nullatenus inferendi. Dicunt enim quod ista est ultima pena quam

37 fuisset] fuit Sm 37 secundam] secundum Ba 37 similiter] consimiliter Vd Ba Es 38 transtulit] abstulit Sm 38–39 germanos] Romanos Sm 39 quia] qui Vg Pa Pc 40 illius] *omitted* Ba 40 et] *omitted* Pz Vg 40 huiusmodi] huius Ly Ox An 41 regnum] regnorum Ba 42 anglorum] Anglicorum Va Vd 42 sicut] Sic Vd 43 una] illa Vf 44 ad] in Edd Vf Ox 44 vicariatus] illius *added* Vc 45 in gentem] *omitted* Bb 45 imperium] auctoritate *added* Ox 45–46 transtulit ... romanorum] *omitted* Edd Ox 47 huiusmodi] huius Edd An 48 tertiam] tertium Ba 48 sunt] Sint Ox 48 enim] *omitted* Ox 49 cum] *omitted* Vd 49 ordinis] idcirco *added* Ly 52 que] qui Ox 52 in eum] sibi Vd Es 52 transtulit] contulit Vd Es 55 secundam] ipsarum *added* Ba Es 56 abhorreo] puto abhorrendam Ba 56 ipsis] ipsa Fi An Ox illis Sm 56 alio] aliquo Vd 56 tecum] *omitted* Edd Vg Va Bb Fi An Vd 56–57 colloquutionem] collationem Va Ba Es 58 responsio] ratio Pa 60 enim] quidam *added* Edd Va Vg 60 ista] istam Ox *omitted* Edd Vg Va Pa Pc Bb Fi Vd Ba Es 60 ultima pena] ultimam penam Ox

possunt ecclesiastici exercere. Isti igitur dicunt quod papa in hoc est imperatore superior sed tamen in aliis est inferior ipso, scilicet in omni iurisdictione temporalis. Ad quartam rationem respondetur quod papa non potest deponere imperatorem ratione papatus sicut nec ratione papatus potest deponere regem Francie. Sed sicut Zacharias papa regem Francorum auctoritate populi regni illius deposuit, et ita illi principaliter deposuerunt, et ut testatur glossa 15 q. 6 c. *Alius*: “dicitur deposuisse qui deponentibus consensit”, et ita papa auctoritate Romanorum posset imperatorem deponere. Ad quintam rationem respondetur quod papa ratione papatus non potest illegitimos in temporalibus legitimare. Si autem hoc fecit licite de facto, ratione alicuius alterius potestatis que non est annexa papatus hoc fecit.

Discipulus: Responde ad secundam rationem principalem.

Magister: Ad secundam rationem respondetur quod papa ratione papatus non est solutus legibus imperialibus que divinis legibus non repugnant licet aliunde forsitan sit solutus. Ad tertiam rationem principalem respondetur quod clerici nisi sint exempti auctoritate regum vel concilii generalis pertinent ad forum secularium potestatum. Ad quartam rationem respondetur quod in temporalibus licet appellare a papa ad imperatorem nisi per universalem ecclesiam sit exemptus. Ad quintam dicitur quod Christus commisit Petro iura imperii terreni, hoc est potestatem super malos in spiritualibus non in temporalibus.

61 possunt] viri *added* Ba Es 62 ipso] scilicet imperatore *added* Ba Es 63 temporalis] etc. *added* Ba 65 francie] Bohemie Ba 65 sed] *omitted* Edd Vd Ba Es (Sed Esm) Na Sm 66 francorum] Francie Fi An Vf Ox 66 populi] Pipini Pcb 66 regni] regis Va Pc 67 et²] *omitted* Va 68 6] *omitted* Vd Pa 68 qui] Gl: quia Ww 68–69 consensit] consensit Pz Vg Pa consenserit Fi An Na et *added* Ba Es 70 ad quintam] aliam Vd 71 in temporalibus] *omitted* Fi An 71 legitimare] illegitimare Ox 72 fecit] fecerit Sm 72 licite] illicite Es 73 hoc fecit] *omitted* Fi Bb 73 fecit] facit We 75–76 ratione papatus] *omitted* Fi An 74–76 principalem... papatus] papatus (quod papa ratione *added* Pab) Pa 77 non] minime Edd Vg 78 respondetur] respondent Vg Pc 78 quod] in temporalibus licet appellare a papa ad imperatorem *added* Vd 78 nisi] non Es in temporalibus non Sm 78 sint] sunt Va 78 exempti] nisi Esb 79 generalis] imo *added* Ba Es 80 rationem] *omitted* Bb Fi An Vc Vf Ox We Va Vd Ba Es 80 respondetur] respondent Va Vg Pc 83 commisit] commiserit Va Pa 84 spiritualibus] et *added* Vc Vf Ox Ba Es 84 non] *omitted* Vc

68–69 Glossa, s.v. deposuit, col. 1083

Capitulum 10

Discipulus: Michi placet quod expedivisti te breviter de rationibus supradictis, tum quia in alio tractatu super ipsas redibo, tum quia non audivi quod frater M. de Cesena et sequaces sui quorum dicta contra dominum papam principaliter examinare propono dogmatizant vel sentiunt quod papa non habeat iurisdictionem coactivam vel quod imperatori subiectus sit. Ideo ad secundam assertionem quam recitasti in secundo capitulo huius sexti te converte et motiva illius enarra. 5

Magister: Illa assertio continet duas partes quarum prima est quod si papa esset de heresi graviter diffamatus ecclesia universalis et concilium generale et etiam aliqua alia congregatio vel persona potestatem inquirendi et coercendi ipsum haberet. 10

Discipulus: Circa hanc partem peto ut disseras primo an ecclesia universalis si papa esset de heresi graviter diffamatus super ipsum potestatem haberet. 15

Magister: Circa hoc ut dixi est una assertio quod sic, aliorum autem est assertio quod non, scilicet dicentium quod licet papa effectus hereticus ecclesie sit subiectus (quia eo ipso quod

3 supradictis] supradictas Ly Fi An Na Ox Va 3 ipsas] ipsos Edd 4 tum] cum Va 4 non] *omitted* Vg Pa Pc 4 m] MAG. Gs Michelinus Vd meus Pc 4 cesena] Zesena Gs Cesana Ox Thesena Pz Ly Va Vg Pa Pc 6 dogmatizant] dogmatizant Pz Vg Va Pa Pc Bb Fi An Na Vc Vf Ox Sm 6 sentiunt] sentiant Bb Fi An Na Vc Vf Ox We Sm 6 habeat] habet Sm 7 vel] et Vg Pa Pc 7 imperatori] imperator Vd 7 subiectus sit] subsit Ba 8 recitasti] tractasti Vf 9 te] *omitted* Vg Pa Pc 9 illius] *omitted* Bb 9 enarra] manifesta Ba 10 partes] *omitted* Edd 12 et¹] etiam *added* Ww (*omitted* Vc) 12 et²] vel Va Vg Pa Pc Ba Es Sm 12 etiam] Edd: *omitted* Ms 13 potestatem] *omitted* Vd (potestatem Vdm) 13 et] vel Vd Pa 14–16 discipulus ... haberet] *omitted* Vc 14 partem] *omitted* Vd Ba Es (partem Esb) 15 esset] hereticus et *added* Es 15 diffamatus] infamatus We 16 ipsum] papam Ox 18 autem] *omitted* An Na 18 scilicet] *added* Kn 19 sit] est Ba 19 ipso] *omitted* Vd

1 capitulum 10] Capitulum 10 quod papa habet superiorem in duobus quando de heresi est graviter diffamatus et si est in crimine ecclesiam notorie scandalizante Ox recitat opinionem tenentem universalem ecclesiam super papam de heresi diffamatum habet potestatem et eius contrariam tenentem quod papa eo ipso quod hereticus non est papa et ideo subditus ecclesie sed diffamatus papa de heresi non subest ecclesie et pro isto allegat rationibus auctoritatibus et exemplis Fr

20 fit hereticus fit non papa), si tamen falso fuerit de heresi diffamatus non est subiectus ecclesie nec ecclesia in hoc casu habet potestatem aliquam super ipsum.

Discipulus: Motiva utriusque assertionis auscultabo libenter. Primo autem allega motiva secunde assertionis.

25 **Magister:** Primum motivum est tale. Nulla falsa infamia potest persone vel collegio aut congregationi iurisdictionem aut potestatem conferre. Sed papa de heresi minime diffamatus non est de iurisdictione ecclesie nec subest ei. Igitur nec papa falso de heresi diffamatus ecclesie est subiectus. Secundum motivum est
30 tale Ille qui in aliqua causa est aliis superior non est in eadem causa inferior illis, quia in eadem causa idem respectu eiusdem vel eorumdem non potest esse superior et inferior. Sed papa manens verus papa in causa fidei est omnibus aliis superior, quia
35 si omnes christiani sibi in causa fidei erronee dissentirent omnes de iure licet de facto non posset cohercere deberet Ergo papa propter nullam falsam infamiam fit subiectus ecclesie in causa heresis. Tertium motivum est tale. Si papa de heresi diffamatus iudicio ecclesie esset subiectus, ecclesia posset iudicare de ipso.
40 Hoc autem non potest fieri quia cum ecclesia universalis simul conveniri non possit oportet generale concilium convocari ad definiendum de causa pape. Sed nullus potest absque papa generale concilium convocare, nec ipse potest compelli per aliquem gene-

20 fit¹] sit Ly Va 20 fit²] fiet Edd Vg Va Pa Pc 20 falso] false Fi An Na Vc Va Vd Ba Es Sm 20–21 diffamatus] accusatus Va 23 discipulus] gap Vc 23 motiva] uterque added Va 23 auscultabo] ascultabo Fi An Na Vc Vf Ox We Va Vg Pa Es Sm asscultabo Pc 25 motivum] dicte (secunde Ox) assertionis added Vc Vf Ox We 26 persone] pape Va per se Vd 26 vel] omitted Fi An 28 subest] est subiectus Ba Es 28 falso] false Va Vd Ba Es Sm 29 est¹] omitted Ba 29–30 est tale] omitted Ba Es 31 inferior ... causa²] omitted Ox 32 et] vel Bb Na 32 sed papa] omitted Edd Vg Pa Pc Bb Fi An Na Vd (Sed papa Vdm) 32 papa] omitted Es Sm 33 verus] vere Edd Vg 33 aliis] omitted Vd 34 omnes¹] alii added Pc 34 sibi] omitted Vf sunt (?) Vd qui sunt Ba 34 erronee] erronea Ba 35 de²] omitted Vf Ox We 35 posset] potest Ly 35 deberet] debet Va deberent Ba 35 papa] papam Ox 36 propter] per Vc Vf Vd 36 fit] sit Fi An Ba 37 motivum] eorum added Fi An 39 hoc autem] omitted Vd 39 simul] omitted Ba 40 conveniri] convenire Vc Vf Ox We Sm 40 possit] potest Edd posset Va Vg 40 convocari] convocare Edd Ba Sm 41 sed] Licet Vd Na gap Es 41 potest] possit Vd 42 convocare] vocare Edd Ba Sm 42–43 nec ... congregare] omitted Sm

rale concilium congregare, quia si aliquis posset eum compellere
 generale concilium congregare ille esset superior papa, et ita ali- 45
 qua persona esset superior papa quod non est verum ut dicunt.
 Ecclesia ergo universalis de papa iudicare non potest, et ita papa
 quantumcunque fuerit de heresi diffamatus ecclesie minime est
 subiectus.

Predicta assertio etiam auctoritatibus et exemplis videtur posse
 probari. Plures vero auctoritates hoc expresse sonantes supra 50
 primo c. huius sexti sunt inducte. Hoc etiam alia auctoritate simul
 et exemplo probatur. Nam prout recitatum est supra ubi inquisi-
 tum est an papa possit hereticari, Nicholaus papa ut legitur di.
 21 c. *Nunc autem* ait: “tempore Diocletiani et Maximiani au- 55
 gustorum Marcellinus episcopus urbis Rome qui postea insignis
 martyr effectus est, adeo compulsus est a paganis ut templum
 eorum ingressus grana thuris super prunes imponeret, cuius rei
 gratia collecto numerosorum episcoporum concilio et inquisitio-
 ne facta, hoc idem pontifex se egisse confessus est. Nullus tamen
 eorum proferre sententiam in eum ausus est dum ei sepiissime 60
 omnes dicerent ‘tuo ore iudica causam tuam non nostro iudicio’
 et iterum ‘noli audiri in nostro iudicio sed collige in sinu tuo cau-
 sam tuam’ et rursus ‘quoniam ex te’ inquiunt ‘iustificaberis aut
 ex ore tuo condempnaberis’ et iterum dicunt ‘prima sedes non
 iudicabitur a quoquam’”. Ex quibus verbis datur intelligi quod 65
 beatus Marcellinus fuit de heresi diffamatus, nec mirum cum ac-

43 congregare] vocare Vg convocare seu congregare Ba 44–45 et ... pa-
 pa] *omitted* Pa Sm 49 etiam] *omitted* Edd Vg Va Pa 49–50 videtur ...
 probari] probare nituntur vel videtur posse probari Sm 50 vero] namque
 Edd Vg Va 51 etiam] et Bb autem *added* Vd 53 possit] posset Edd
 Vd 53 ut legitur] *omitted* Ox 54 maximiani] imperatorum seu *added* Sm
 55 marcellinus] Marcellus Vd (Marcellinus Vdb) 55 rome] Romane Edd
 56 est²] fuit Edd Vg Va Pa Pc 58 collecto] collectio Va 58 numerosorum]
 Fb: universorum Ww 59 pontifex] papa We Ba 60 eorum] Fb Ba Pa:
omitted Vd illorum Edd Vg Va Bb Fi An Vc Vf Ox We 60 proferre] fer-
 re Ba 60 ausus est] audebat nisus est Vg audebat Va Pa (ausus est Pab)
 61–63 non ... tuam] *omitted* Pa (non nostro iudicio sed collige in sinu tuo
 causam tuam Pam) 62 et ... iudicio] *omitted* Edd Vg Pc 62 noli] non
 Va 62 iudicio] *omitted* Va 63 quoniam] quomodo Edd Vg Bb Fi An Vd
 Ba quia Va quantum Sm 63 inquiunt] inquam Vc inquirunt Pz Ly Vg inquit
 We *gap* Pc 64 condempnaberis] dampnaberis Edd Vg Va Bb Fi An Vd Ba
 64 et] *omitted* Edd Vg 64 iterum] item Edd 65 iudicabitur] iudicatur
 Ox We 65 quoquam] quocunque Vd Es

tum hereticalem commiserit. Ex quo enim idolis immolavit fuit de apostasia perfidie vehementer suspectus, quare potuit de heresi graviter diffamari. Hoc tamen non obstante nemo episcoporum fuit ausus in ipsum proferre sententiam. Ergo quantumcunque papa fuerit de heresi diffamatus nullius est subiectus iudicio.

Discipulus: Ista ratio non videtur concludere quod papa de heresi diffamatus non sit subiectus ecclesie universali et concilio generali, quia auctoritas Nicholai non loquitur de ecclesia universali et concilio generali, sed de quibusdam episcopis qui convenerunt ad inquirendum de causa pape Marcellini.

Magister: Dicunt alii quod auctoritas predicta Nicholai manifeste declarat quod papa de heresi diffamatus etiam ecclesie universali et concilio generali minime est subiectus, quia secundum beatum Hilarium “intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi”. Ad intelligendum ergo verba predicta que Nicholaus papa recitat recurrendum est ad causam dicendi. Causam autem quare episcopi qui convenerant ad inquirendum de facto pape dixerunt “tuo ore iudica causam tuam non nostro iudicio” ipsimet assignant dicentes “prima sedes non iudicabitur a quoquam”. In verbis istis insinuant aperte quod summus pontifex etiam in casu illo in quo fuerunt, scilicet si summus pontifex fuerit de heresi diffamatus, a nullo est penitus iudicandus, et ita nec ab ecclesia

67 hereticalem] hereticale Ox We hereticabilem Sm hereticum Edd Vg Pa 68 de¹] heresi added Vc Vf Ox 68 apostasia] apostasie Ba Es 68 perfidie] perfidia Ba 68 vehementer] vehemente Bb Fi An Na Vc Pa 68 quare] quia Edd Vg Va Pa Pc Na 69 non] omitted An 70 quantumcunque] quancocunque Edd Vg Va 72 quod] quia Vf 71–73 nullius... diffamatus] omitted Pa 74 nicholai] pape added Vd 75 et] vel Vc Vf Ox We de added Bb Fi An Na Ba 76 convenerunt] convenerant Vd Ba Es Sm 76 marcellini] Marcelli Va Pa 77 alii] aliqui Ba Es 77 nicholai] pape Ba Es 78 declarat] declaravit Vg 78 etiam] est Edd Vg Pa Pc 79 et] vel Edd Vg Va Pa Pc Ox 79 concilio] collegio Ly 79 est] omitted Ly Vg Pa Pc 80 beatum] omitted Vd 80 hilarium] Ylarium Pa Hylarium Ba Es Bb Vd Va Vg Pc Ilarium Vc Vf Hillarium Sm Hyllarium We 81 ergo] omitted Edd Bb Fi An Vd Vg 83 qui] omitted We 83 inquirendum] querendum Bb Fi An 83 pape] cum added Edd Marcellini added Ba Esb 84 iudicio] an added Vg 85 quoquam] quocunque Vd Es 85 in] quibus added Vc Vf Ox We Ba 86 istis] omitted Vc Vf Ox We Ba 86 insinuant] insinuat Ba affirmant Sm 86 aperte] manifeste Vc Vf Ox We 86 etiam] omitted Fi An Sm 87 illo] primo Na

80–81 Hilary of Poitiers, *De Trinitate*, IV.14, in PL, col. 107

universali nec a concilio generali est papa diffamatus de heresi iudicandus quia ex quo ipsi quorum verba approbantur a canone minime distinxerunt nec nos debemus distinguere. Secundo probatur eadem assertio per exemplum de Symacho papa de quo legitur in decretis di. 17 § *Hinc* in hec verba: “episcopi vero in synodo residentes congregata auctoritate eiusdem Symachi dixerunt ‘Symachus papa sedis apostolice presul ab huiusmodi opinionibus impeditus quantum ad homines respicit sit immunis et liber cuius causam totam Dei iudicio reservamus ’”. Ex quibus verbis colligitur quod Symachus papa iudicio synodi non erat subiectus licet fuerit de heresi diffamatus quia ut notat glossa ibidem iste opiniones quibus fuerat Symachus impeditus causam heresis contingebant, ait enim: “primo fuit” scilicet Symachus “accusatus de heresi, sed cum appareret calumnia accusantis postea fuit absolutus ut hic dicitur ”.

Capitulum 11

Discipulus: Ad presens sufficiant iste allegationes pro assertionem predictam et ideo motiva assertionis contrarie non differas allegare.

90 approbantur] appropriarentur Vg Pc approbarentur Pa (approbantur Pab) 90 a] in Ba Es 91 nec] non Vd 91 nos] *omitted* Edd Vg Pa Pc Bb Fi An Na Vd 92 per exemplum] *omitted* Edd Vg Va Bb Fi An Vd Es 92 papa] pape Fi Na Pa Sm 93 in decretis] *omitted* Edd 93 17] 1 vel 11 Fi An 93 §] *omitted* Vd Sm 93 vero] Fb: *omitted* Ww 94 residentes] resistentes Vg Pa Pc 94 dixerunt] dixerint Vd 95 huiusmodi] huius Fi Vd Vg 96 impeditus] impeditus Edd Fi An Na Vd Vg Pa imperitus Va 96 homines] honores Vd 97 reservamus] servamus Edd Va Vg Pc Pa (reservamus Pab) reservavimus Vd 98 colligitur] habetur Ba Es 98 papa] *omitted* Va 98 iudicio] iudo Va 99 de] *omitted* Edd Vg 99 diffamatus] Preterea *added* Edd Vg Pa Propterea Pc 99 quia] *omitted* Vg Pa Pc 100 impeditus] impeditus Edd Vg Pc Fi An Na Vd 101 contingebant] contangebant Va Vg Pa non tangebant Pc 101 enim] autem Vf 102 sed] tamen *added* Pa Pc 103 hic] ibidem Edd Vg ibi VcVa Pa Pc 103 dicitur] etc. *added* Vd 3 ideo] *omitted* Vc 3 non] *omitted* Bb

93–97 Gratian, *dictum post* c.6, § *Hinc*, cols. 52–53 101–103 Gloss, s.v. immunis, col.72

1 capitulum 11] Capitulum 11 probatur quintupliciter quod papa diffamatus de heresi est subiectus iudicio universalis ecclesie Ox pro opinione opposita allegat Fr

5 **Magister:** Quod papa si de heresi diffametur sit subiectus iudicio universalis ecclesie nonnulli conantur ostendere. Primo sic. Ille qui potest accusari et iudicari de heresi est subiectus iudicio universalis ecclesie si fuerit de heresi diffamatus. Papa autem potest de heresi accusari et iudicari (di. 40 *Si papa*) ergo etc. Secundo sic. Qui potest ab aliquo reprehendi pro heresi est subiectus
10 in eadem causa iudicio universalis ecclesie. Sed papa potest pro heresi ab aliquo reprehendi. Hoc probatur per exemplum de beato Petro quem beatus Paulus quia non ambulabat ad veritatem evangelii reprehendit ad Gal. 2. Ergo papa si fuerit de heresi diffamatus iudicio universalis ecclesie est subiectus. Tertio sic Minor iudicio superioris est subiectus. Sed papa est minor universali ecclesia sicut orbis maior est urbe ergo etc. Quarto sic. Nulli corpori sufficienter est provisum nisi membra putrida que totum corpus valent inficere possint abscindi. Sed tota ecclesia militans unum
20 corpus est teste Apostolo ad Rom. 12. Ait: “unum corpus sumus in Christo”. Istius autem corporis papa est membrum quoddam. Ergo non est sufficienter provisum ecclesie nisi papa possit abscindi per ecclesiam si hereticam incurrerit pravitatem. Cum ergo Christus non defecerit in necessariis ecclesie militanti sequitur quod per ecclesiam militantem papa si efficiatur hereticus potest
25 abscindi et per consequens si fuerit de heresi diffamatus iudicio universalis ecclesie est subiectus. Quinto sic. Ille qui est de aliquo crimine denunciandus ecclesie, iudicio universalis ecclesie si fue-

5 si] sic Edd Vd Ba Es Di To Ax Na La Lc Fr 5 diffametur] diffamatus Edd Vd Ba Es Di To Ax Fr et *added* La Lc 6–8 nonnulli ... ecclesie] *omitted* Vg 9 40] 4 Edd 9 ergo etc] *omitted* Av 9 ergo] *omitted* We Ax Fr 12 hoc] ut Vd To 12–13 de ... petro] beati Petri Va 13 ambulabat] ambulavit Vc Vf Ox Av We 14 fuerit] fuit Vd 15 est] erit Vd Ax sit Na et To 15 sic] *omitted* Ba Di To Ax Na La 15 minor] Maior Bb 16–17 ecclesia] ecclesie Bb 17 orbis ... urbe] urbis minor est orbe Ox Av 17 etc] *omitted* Ba Di 17 nulli] Nullius Ox Av *omitted* Ax 18 nisi] ubi Va 19 inficere] interficere To La 20 apostolo] qui *added* Vc Ox Av We 20 ad] qui Ly 20 12] qui *added* Ba Es Di To Ax Fr ubi sic *added* Lc 21 istius autem] Cuius Ba Di To Fr 21 papa] caput Di 21 est] unum *added* Vd 21 quoddam] *omitted* Edd 23 incurrerit] incurrat Edd Lc incurret Vf incurreret Vd Ba Es Fr Sm incideret La 24 christus] *omitted* Fi An Ce Ba Av 24 militanti] militantis Ly Va Ox Av Ba Es 25 efficiatur] afficiatur Bb sufficienter Vg 27 est¹] erit Ba Ax 27 sic] *omitted* Va 28–29 fuerit] de heresi *added* Es Di To Ax Fr

9 col. 146 14 Galatians 2:14 20–21 Romans 12:5

rit diffamatus est subiectus. Sed papa potest pro crimine heresis denuntiari ecclesie, Christo dicenti Matth. 18: “si autem peccaverit in te frater tuus”, et post: “si non audierit eos dic ecclesie”. Ex quibus verbis colligitur quod cum papa censendus sit frater, ipse potest pro crimine potissime heresis denuntiari ecclesie, ergo si fuerit de crimine heresis diffamatus iudicio ecclesie est subiectus. 30

Capitulum 12

Discipulus: De ecclesia universali an sibi summus pontifex sit subiectus que dixisti sufficiant. Nunc autem sententias peritorum de concilio generali, an super papam de heresi diffamatum iurisdictionem vel potestatem obtineat aperire digneris. 5

Magister: Sunt nonnulli dicentes quod concilium generale super papam de heresi diffamatum nullam habet iurisdictionem omnino, quod pluribus rationibus nituntur ostendere. Est autem prima ratio talis Ecclesia universalis non habet iurisdictionem super papam de heresi diffamatum, sicut nituntur per rationes prius adductas ostendere. Ergo multo fortius concilium generale non habet iurisdictionem super papam de heresi diffamatum. Secundo sic. Nulla congregatio specialis in quacunque causa habet iurisdictionem super papam, cum in omni causa quelibet congregatio particularis papa inferior sit censenda. Concilium autem generale est quedam congregatio particularis seu specialis quia omnes christianos minime comprehendit. Ergo concilium generale non habet iurisdictionem super papam. Tertio sic. Illa congregatio que potest contra fidem errare non habet iurisdictionem super papam 10 15

29 sed] quia *added* Vc Vf Ox Av 29 pro] de Va Ba 29 heresis] heresis Pz 30 ecclesie] *omitted* Va Vg Pc 30 autem] Vulg: *omitted* Ww 31 tuus] etc. *added* Vc Vf Ox Av We Sm 31 eos] Vulg Vc Vf Ox We: te Edd Ms 34 iudicio] universalis *added* Ba Es Di To Ax Fr 2 sibi] si Vd 4 an] scilicet *added* Ba 5 aperire] experire Bb *omitted* Ox 7 diffamatum] infamatum Edd 8 rationibus] *omitted* Bb 8–9 est ... talis] quarum prima talis est Fi An 9 non] nullam Edd Vg Va 10 sicut] quod Ly Ba 10 prius] post Ly 13 sic] *omitted* Edd Vg 13 quacunque] quaque Ba 13 causa] generale non *added* Bb 14 causa] casu Ly 14 quelibet] *omitted* Vg omnis Sm 15 sit] *omitted* Bb

30–31 Matthew 18: 15, 17 10–11 1 Dial. 6.10

1 capitulum 12] Capitulum 12 quod concilium generale non habet iurisdictionem super papam diffamatum de heresi probatur quintupliciter Ox allegat pro eo quod papa generalis concilii iudicio non sit subiectus Fr

20 de heresi mendaciter diffamatum. Generale autem concilium po-
test contra fidem errare sicut nonnulli per plures rationes probare
nituntur, ergo etc. Quarto sic. Illa congregatio que in causa here-
sis est inferior papa etiam de heresi diffamato non est in eadem
causa papa superior. Sed totum concilium generale preter papam
25 est in causa heresis papa inferius quia si totum concilium gene-
rale preter papam etiam de heresi mendaciter diffamatum contra
fidem erraret ipse omnes de iure punire deberet Ergo in causa
heresis papa concilio generali est superior.

Discipulus: Totum concilium generale preter papam non po-
30 test contra fidem errare quia Deus qui promisit fidem catholicam
usque ad finem seculi duraturam non permetteret.

Magister: Ista responsio impugnatur, tum quia esto quod to-
tum concilium generale preter papam erraret nequaquam fides
christiana desineret, quia salvaretur in papa et in multis aliis. Fi-
des autem in solo papa posset salvari quemadmodum tempore
35 passionis Christi in unica muliere remansit. Tum quia unus po-
test ad se trahere totum concilium generale, et unus potest toti
residuo concilii generalis contradicere, sicut notatur di. 31 c. *Ni-
cena*. Ergo multo fortius papa qui est principalis et caput concilii
40 generalis potest toti residuo contradicere et per consequens resi-
duo minime est subiectus. Quinto sic. Illa congregatio que nullam
auctoritatem habet nisi a papa, et que absque papa congregari non

22 ergo etc] *omitted* Vd Ba 23–26 etiam ... papam] *omitted* Ba 24 papa]
pape Bb Fi An 24 superior] hec est manifesta *added* Ba 25 est ... pa-
pa] *omitted* Vd nullam habet iurisdictionem super eo sed generale concilium
est congregatio in causa heresis inferior papa patet 4a ratio Vdm non habet
iurisdictionem super papam de heresi diffamatum. Sed concilium generale in
causa heresis est papa Na non est papa superior. Hec est manifesta. Sed conci-
lium generale est inferius papa in causa heresis Es 25 inferius] *omitted* Vd
Es 25 totum] *omitted* Vd 26 etiam] esset Vc Es 26 de] *omitted* Bb
27 punire] puniret Bb 27 deberet] debet Vc Ox 28 concilio ... superior]
non est inferior concilio generali Vc Vf Ox We 28 generali] non *added* Ba
30 qui] sibi Vd 31 ad] in Vc *omitted* Ox 31 non permetteret] *omitted*
Vd Na Sm 32 tum] cum Va 32–33 totum] *omitted* Fi An 34 desineret]
deficeret Vd 35 solo] sola Fi An 35 posset] potest Edd Vg Va possit Sm
35 salvari] servari Edd 36 unica] una Vc Vf Ox Va 36 remansit] mansit
Bb 36 tum] Cum Va 36 unus] nus Fi An nullus Vd 37 totum] *omit-
ted* Vd Sm 38 31] 13 Edd Vg Va Bb Fi An 38–39 nicena] *In cena* Vg
41 est] *omitted* Vd

potest nullam habet iurisdictionem super papam nisi papa sponte eius iudicio se submittat. Sed concilium generale nullam habet iurisdictionem seu potestatem aut auctoritatem nisi a papa nec potest absque eius mandato aliquo aliter celebrari. Igitur papa nisi voluntarie se submittat iudicio concilii generalis minime est subiectus.

Capitulum 13

Discipulus: Quomodo allegatur in contrarium manifesta.

Magister: Quod papa iudicio generalis concilii sit subiectus quidam moluntur ostendere. Primo sic. Ecclesia universalis iurisdictionem obtinet super papam de heresi diffamatum. Igitur et ista congregatio que vicem gerit universalis ecclesie iurisdictionem habet super papam de heresi diffamatum. Concilium autem generale gerit vicem universalis ecclesie ergo etc. Secundo hoc probatur sic. Diffamatus de aliquo crimine est iudicio concilii generalis subiectus si eidem concilio super obiecto crimine respondere tenetur. Papa autem diffamatus de heresi generali concilio respondere tenetur. Vnde et in decretis 2 q. 7 § *Item cum Balaam* sic legitur: “Symachus papa in Romana synodo dignitate sua expoliatus, prius statui pristino reddi decernitur, ut tunc veniret ad causam, et si ita recte videretur accusantium propositionibus re-

43 nullam] *omitted* Vd (nullam Vdm) 43 papa] *omitted* Vg Va Ba Es
44 eius] eorum Vc Vf Ox We 45 nisi ... papa] super papam Vg Va 46 absque
omitted Ba 46 mandato] congregari vel *added* Ba Es 46 igitur] si *added*
Edd Vg Va 46–47 nisi] non Edd Vg Va 47 minime] ei *added* Edd Vg
Va 2 in contrarium] quod papa iudicio generalis concilii est subiectus Ba
Es 5 obtinet] habet seu obtinet Vd habet Sm 5 papam] seu obtinet *ad-*
ded Sm 5–7 igitur ... diffamatum] *omitted* We Vd 6 vicem] vitam An
8 gerit] tenet Edd Vg Va 8 etc] *omitted* Vd 8–9 hoc probatur] *omitted*
Edd Vg Va 8 hoc] *omitted* Ba 9–10 iudicio ... generalis] concilio generali
Vc Vf We concilio Ox 10 si] et Ly 12 et] *omitted* Vc Vf Ox We Sm
12 §] c. Edd *omitted* Vg Va Sm 12 item ... balaam] *Nos* Edd *Item ad-*
ded Vd 12 cum] Fb: *omitted* Ww 13 sic] sicut Vd 13 in] *omitted* Bb
13 sua] *omitted* Va 13–14 expoliatus] spoliatus Ba Sm 14 prius] post
Va 14 decernitur] Fb: precipitur Ww (vel decernitur *added* Esm) 14 tunc]
dic We 14 veniret] veniret Va 15 recte] rectum Edd Vg Bb Fi An Vd
15 videretur] videtur Edd Vg Bb Fi An 15–16 responderet] respondetur
Bb Fi An Vg Vd

12–19 Gratian, *dictum post c. 41, § Item cum Balaam*, cols. 497–498

1 capitulum 13] Capitulum 13 ostenditur contrarium rationibus et auctoritatibus Ox allegat pro opinione contraria Fr

sponderet. Digna res visa est maximo numero sacerdotum atque mereretur effectum. Et cum postmodum ordinaretur quomodo esset accusandus, prefatus papa, ut causam diceret, occurrebat, sed ab emulis est impeditus”. Ex quibus verbis datur intelligi quod
 20 Symachus papa qui fuit de heresi accusatus sicut notatur in glossa di. 17 § *Hinc*, coram synodo respondere debebat. Ergo in causa heresis concilium generale est super papam de heresi diffamatum.

Tertio sic per glossas super decretis hoc probatur. Ait enim glossa di. 19 c. *Anastasius*: “papa tenetur requirere consilium
 25 episcoporum quod verum est ubi de fide agitur et tunc synodus maior est papa”. Hiis verbis patenter asseritur quod in causa fidei synodus maior est papa. Item glossa di. 15 c. *Sicut* dicit in hec verba: “videtur ergo quod papa non possit destruere statuta concilii quia orbis est maior urbe unde requirit papa consensum
 30 concilii (di. 19 c. *Anastasius*) arg. contra di. 17 § *Hinc etiam* et Extra *De electione* c. *Significasti* ubi dicitur concilium non posse pape legem imponere et 35 q. 9 c. *Veniam* sed intellige quod hic dicitur circa articulos fidei”. Ex quibus verbis colligitur quod circa articulos fidei synodus maior est papa et sibi legem potest
 35 imponere et per consequens in causa fidei synodus iurisdictio-

16 maximo] maxime Edd Vg 16 numero] munere Bb An nume Fi 17 mereretur] meretur Fi Vd 17 postmodum] postea Ba 17 quomodo] omitted Bb 19 emulis] eo Vd gap Na 19 est] omitted Fi An 20 notatur] notat Vc Vf Ox We Vd 20 in] omitted Vc Vf Ox We 21 §] omitted Vd Sm 22 super] supra Vc We Ba Sm 23 sic] omitted Edd Va Bb Vf Ox We Vd Ba 23 glossas] glossam Ba 23 decretis] decretum Ba 24 consilium] concilium Pz Bb Vf 25 de fide] omitted Vg 25–26 agitur ... papa] omitted Va 26–27 hiis ... papa] omitted Vg Es 27 papa] et tunc synodus maior est papa added Va 27 c sicut] omitted Vg 28 videtur] omitted Vd Sm 28 ergo] omitted Edd Va Vg Bb Fi An Vf Vd Ba 29 concilii] generalis added Vd 29 orbis] urbis Ox 29 urbe] orbe Ox 30 concilii] generalis added Ba 30 anastasius] 71 added Edd 30 contra] 19 Edd contrarium Ba 30 di²] 1 added Edd 30 17] 16 Bb Fi An Vg Va Vd We omitted Edd 30 §] omitted Vd Sm 30 etiam] omitted Edd Vg Va etc. Ba 31 significasti] Gl Vc Ox: *Signati* Edd Va Bb Fi An Ba *Significati* Vd *Signasti* Vf We Es 31 dicitur] quod Vd 31–32 posse] Gl: potest Ww 32 35] 15 Edd 25 Vd 32 c veniam] omitted Vd 32 sed] omitted Ox 33 hic] Gl Bb Vf We Ba Sm: hoc Edd Va Fi An Vc Ox Vd hec Vg 33 dicitur] dicit Vd

21 Gloss, s.v. immunis, col. 72 24–26 Gloss, s.v. concilio, col. 87 27–33 Gloss, s.v. presumit, col. 55 30 col. 64 30 Gratian, *dictum post c.6*, § *Hinc etiam*, cols. 52–53 31–32 cols. 49–50 32 col. 1285

nem habet super papam. Item glossa di. 21 c. *Nunc autem* ait: “queritur quare isti episcopi non deposuerunt papam cum esset confessus de heresi ut di. 40 c. *Si papa*, dicit Hug. quia paratus erat corrigi, licet enim papa vel alius sit hereticus si tamen paratus est corrigi non deponitur ut 24 q. 3 c. *Dixit Apostolus*, vel 40 ideo non debebant ipsum deponere quia coactus fecit”. Ex quibus verbis datur intelligi quod episcopi potestatem habent deponendi papam de heresi accusatum licet non debeant ipsum semper deponere quia aliquando non est dignus deponi. Causam tamen pape habent audire et ita potestatem obtinent super ipsum. 45

Capitulum 14 Discipulus: Allegationes prescripte me fere ad perplexitatem inducunt. Durum enim michi videtur asserere quod oves super pastorem, membra super caput, filii super patrem, discipuli super magistrum, subditi super praelatum, iurisdictionem aut potestatem vel auctoritatem obtineant presertim cum iniqua et falsa infamia iurisdictionem non debeat nec possit tribuere. Et 5 ideo grave apparet dicere quod papa de heresi mendaciter diffamatus propter talem infamiam cuiuscunque vel quorumcunque subdatur iudicio, maxime cum impossibile minime videatur quod

36 super] supra Ba 36 21] 27 Ox 31 *added* Edd 36 nunc] *Sicut* Bb 37 queritur] *omitted* Edd Vg Va Vd Na Sm Es 37 episcopi] Gl: *omitted* Ww 37 deposuerunt] deposuerint We desposuerunt Vg 38 confessus] accusatus Fi An Vg 38 ut] *omitted* Ba Vd 38 40] 60 Ly Gs 44 Vd 38 dicit] dicens Edd 38 hug] Gl Bb Na: hic Vc Vf Ox We Vg Va Sm *omitted* Edd Fi An Vd Ba 38 quia] Gl: *omitted* Vd quod Edd Ms 40 ut] et *added* Edd Vg 40 dixit] *Dicit* Ba 41 debebant] debebat Edd Vg Bb Fi An Vf debeant Ox Vd 42 verbis] *omitted* Va 43 debeant] debeat Fi An Vc Vd Ba 1 prescripte] scripte Es Di 1 ad] in Ba Es Di 2 perplexitatem] prolixitatem Va 2 enim] est Vd Sm Sa est ut Na 2 videtur] *omitted* Vd Es Di videre Vgb videlicet Sm 2 asserere] asseris Vg 4 iurisdictionem] habent *added* Fi 5 obtineant] obtinent Bb 6 possit] posset Ba 8 propter] preter Pz 8 talem] falsam Sm 8 infamiam] diffamiam Ba 9 impossibile] possibile Vc Vf Ox We 9 videatur] videtur Edd Ba

36–41 Gloss, s.v. Marcellinus, col. 98 38 col. 146 40 col. 998

1 capitulum 14] Capitulum 14 quod super papam diffamatum de heresi etsi mendaciter non solum ecclesia et concilium sed episcopi habent licentiam cognoscendi Ox ponit quandam opinionem mediam scilicet quod concilium vel etiam alia congregatio licet non habent potestatem super papam falso diffamatum habent tamen potestatem inquirendi de ipso ibi quod non iudex potest aliquid citare et citatum contumacem excommunicare Fr

10 tota fides catholica in papa solo remaneat saltem pro aliquo tem-
pore brevi. Ex alia parte zelus fidei christiane me subtiliter angit
ne dicam nullam debere fieri inquisitionem aut iudicium de papa
super crimine heresis diffamato, quia cum probabiliter teneam pa-
pam posse hereticam incurrere pravitatem, si de ipso nulla posset
15 inquisitio fieri tota fides posset periclitari. Vnde si aliqui istam
perplexitatem nituntur dissolvere mihi revela.

Magister: Est quaedam assertio quod propter nullam infa-
miam falsam habet ecclesia iurisdictionem super papam. Si ta-
men papa fuerit de heresi taliter diffamatus quod sine scandalo
20 ecclesie vel periculo fidei tolerari non posset non solum univer-
salis ecclesia aut concilium generale sed etiam episcopi habent
potestatem inquirendi de ipso, quem si deprehenderit manifeste
hereticum ipsum debent coercere vel aliis denunciare pravitatem
eiusdem.

25 **Discipulus:** Ista assertio contradictionem videtur includere Vna
enim pars alteri apparet repugnare. Si enim nulla persona super
papam de heresi diffamatum habet iurisdictionem nulla persona
valebunt de ipso de iure inquirere quia non ad inferiorem nec ad
parem sed ad superiorem iurisdictionem habentem officium in-
30 quisitionis spectare dinoscitur.

Magister: Ad illam obiectionem respondetur quod sicut inqui-
sitio ad superiorem spectat ita etiam citatio pertinet ad superio-
rem. Non enim par vel inferior potest regulariter suum superiorem
citare, sed citare est iurisdictionem habentis. Et tamen hoc non
35 obstante potest in casu quis iurisdictionem minime habens super
alium citare eundem. Si enim probabiliter dubitatur an iudex ha-

10 saltem] saltim Pz 11 zelus] *omitted* Vd 11 subtiliter] fortiter Vc Vf
Ox We Ba 11 angit] anget Va caritas *added* Vd 12 nullam] *omitted* Vd
12 debere] deberem We 13 quia] quare Edd Vg Va Sa 13–14 papam]
omitted Vd 14 posset] potest Ba 15 posset periclitari] periclitaretur Va
15 posset] possit Ox 15 istam] dictam Ba 17 assertio] dicens *added*
Ba 18 habet] habent Ba 18 iurisdictionem] iurisdictione We 19 taliter]
omitted Ba 20 ecclesie] *omitted* Vd 20 posset] possit Vc Vf Ox We
22 manifeste] manifestum Ba 23 debent] deberent Sa 23 coercere]
coherceri Vd 23 aliis] alias Va 23 pravitatem] hereticam *added* Vd Ba
25 includere] concludere Edd Vg Va Sa 26 alteri] alteram Vd 27 diffamatum]
condemnatum Vd 28 de²] *omitted* Edd Sa Sm 28 nec] non Vc Vf 31 sicut]
omitted Vd 32 pertinet] spectat Vd 34 habentis] habentem Va 36 eundem]
eum Edd Vg Sa 36 enim] autem Edd Vg 36–37 habeat] haberet Edd
Vg Va Bb Fi An

beat iurisdictionem super aliquem ipsum debet et potest citare, et citatus ire tenetur et ostendere quod citatio non tenet. Quod si non fecerit poterit ipsum alius excommunicare et propter contumaciam iudex qui nullam habuit iurisdictionem super ipsum incipit iurisdictionem super eum habere quantum ad hoc quod ipsum potest excommunicationis sententia innodare (Extra *De appellationibus, Si duobus*). 40

Sic est, ut dicunt, de inquisitione dicendum: quod licet inquirere regulariter ad superiorem pertineat, si tamen probabiliter dubitatur de aliquo, qui non potest recurrere ad superiorem an habeat super alium iurisdictionem et potestatem inquirendi, et non aliter nisi inquirendo (an scilicet super alium habeat iurisdictionem) ad veritatem poterit pervenire, licebit sibi de ipso inquirere ut cognoscat an ille ad eius iurisdictionem pertineat. Sic dicunt esse in proposito, quia eo ipso quod papa de heresi tam graviter diffamatus est quod talis infamia absque scandalo ecclesie et periculo fidei dissimulari aut tolerari non possit, prelati possunt probabiliter dubitari an papa sit catholicus vel hereticus, quia de diffamato dubitandum est ante inquisitionem et examinationem cause an fama veritati innitatur, et per consequens dubitandum est an diffamatus crimen super quo diffamatur commiserit. Si au- 45 50 55

37 aliquem] quem Vg tamen *added* Edd 38 ire] comparere Vd 38 et² ... tenet] *omitted* Vd 38 tenet] valet Va 39 alius] *omitted* Edd Ba Es 39 et] ideo *added* Vd Ba 39 propter] *omitted* Vd 39–40 contumaciam] incurrerit et ita *added* Vd 40 habuit] habet Edd Vg 41 incipit] Vc Vf Ox We Va Ba: *omitted* Edd Vg Bb Fi An Vd 41 iurisdictionem] tunc Vd videtur *added* Di 41 habere] haberet Edd Vg Es incipit *added* Sm dinoscitur *added* Vd gap Fi An 41 quantum] *omitted* Vd 43 si] *omitted* Edd Vg 44 est] *omitted* Edd Vg Bb An Fi Vd 44 ut] *omitted* Edd Vg Sm 44 inquisitione] minime *added* Va 48 scilicet] videlicet Ba 48 habeat] habuit Bb Fi An Ba 49 pervenire] vel *added* Vd tunc *added* Sm 50 ille] ita Vd ita *added* Ba 50 sic] Sicut Vd 51 esse] quod est Edd Vg Va Sa 51 de] *omitted* Bb 52 diffamatus] diffamatur Edd infamatus Ba 52 est] Ox Vd Ba: sit Sm *omitted* Edd Va Vg Bb Fi An Vc Vf We 52 infamia] diffamia Vd Na diffamatio Sm 53 possit] posset Edd Vg Va Es Sa 54 papa] taliter diffamatus ad iurisdictionem ipsorum (*omitted* Va) pertineat (pertinet Vf We) quia propter (per Vc) talem infamiam probabiliter dubitarent an papa *added* Vc Vf Ox We Va Ba 54 de] *omitted* Ox 55 inquisitionem] *omitted* Edd 55 et] *omitted* Edd Vg 56 veritati] veritate We Va 56 innitatur] nitatur Vc Ox We 57 crimen] de crimine Ba 57 diffamatur] diffamatus est Ba Sm 57 commiserit] sit innodatus vel crimen illud commiserit Ba commisit Va

tem prelati probabiliter dubitant an papa de heresi diffamatus sit
 catholicus vel hereticus sequitur quod probabiliter dubitant an
 60 papa sit de iurisdictione ipsorum effectus. Nam si fama est falsa
 non est de iurisdictione ipsorum quia papa manens papa propter
 falsam infamiam non est de iurisdictione quorumcunque. Falsa
 enim infamia nullam iurisdictionem tribuit. Si autem fama conti-
 65 net veritatem papa taliter diffamatus est vere hereticus. Si autem
 est vere hereticus est de iurisdictione catholicorum. Sicut igitur
 prelati catholici probabiliter dubitant an papa de heresi diffama-
 tus sit catholicus vel hereticus ita dubitant probabiliter an sit de
 iurisdictione ipsorum effectus. Ex quo autem probabiliter dubi-
 tant an sit de iurisdictione ipsorum effectus, si ad veritatem aliter
 70 quam inquirendo nequeunt pervenire an papa sit de iurisdictione
 ipsorum effectus ipsi tenentur de ipso inquirere an scilicet papa
 de heresi diffamatus sit eorum iurisdictioni subiectus. Hoc autem
 non possunt inquirere nisi inquirendo an papa de heresi diffama-
 tus sit hereticus vel catholicus Ergo in hoc casu prelati catholici
 75 habent potestatem inquirendi de papa super heresi mendaciter
 diffamato, licet in rei veritate iurisdictionem non habeant super
 ipsum. Sicut potest quis alium citare cuius tamen in rei veritate
 non est iudex.

Capitulum 15

58–59 an ... dubitant] *omitted* Vd Ba 59 probabiliter dubitant] probare
 habent Edd Vg 60 ipsorum] eorum Vc Vf 64 taliter] Vc Vf Ox We
 Va Sm: talis Edd Vg Bb An Fi Vd Ba 64 vere] verus Ox We 65 est¹] *omitted*
 Edd Vg 65 vere] verus Vc Ox We 65 est²] effectus *added* Vd
 65 catholicorum] quia omnis hereticus est minor omni (*omitted* Va) catholico
 et est (etiam Vf) de iurisdictione prelatorum catholicorum *added* Vc Vf Ox
 We Va Ba 68 ipsorum] eorum Ba 69 ipsorum] eorum Ba 69–71 si ...
 effectus] *omitted* Edd Vg 70 an] scilicet *added* Vc Vf Ox We Va 70 papa]
omitted Vd 72 heresi] sic *added* Edd Vg 72 diffamatus] infamatus Ba
 72–74 sit ... diffamatus] *omitted* Edd Vg 72 iurisdictioni] iudicio Va
 72 autem] facere *added* Va 73 inquirere] probare Sm reperire Ba *omitted*
 Vd Va 73 nisi inquirendo] *omitted* An 73–74 diffamatus] infamatus Ba
 74 vel] sit *added* Ba 74 catholicus] catholicos Edd

1 capitulum 15] Capitulum 15 exemplo et rationibus ostenditur episcopos
 posse inquirere super heresim pape Ox hanc opinionem munit allegationibus
 ibi quanta diligentia pastores cognoscere debent suas oves et a periculis defen-
 dere propter insidias hereticorum quodque aliquando periculosum est prelati
 cedere iuri suo Fr

Discipulus: Ex predictis michi est data occasio multa querendi. Ante omnia tamen expostulo ut ostendas quibus rationibus vel auctoritatibus possit assertio supradicta muniri.

Magister: Per rationes fundatas in scriptura divina et dictis sanctorum patrum predicta assertio videtur posse probari, quam tamen primo exemplo patentissimo ut nonnullis apparet quidam demonstrare nituntur. Nam sicut allegatum est supra beato Marcellino papa de heresi diffamato eo quod actum hereticalem idolatrie videlicet commisisset, plures episcopi convenerunt et inquisitionem de ipso fecerunt Inquisitione autem facta quia papam non deprehenderunt hereticum ipsum iudicare nolebant sicut nec poterant. Ex quo datur intelligi quod de papa de heresi diffamato catholici potestatem habent inquirendi et debent inquirere an fama contineat veritatem.

Discipulus: Notorium fuit quod beatus Marcellinus commiserat idolatriam et per consequens quod esset hereticus et ita non est simile de beato Marcellino et de papa mendaciter de heresi diffamato.

Magister: Istam responsionem excludunt dicentes quod quavis esset notorium apud infideles et etiam apud quosdam catholicos quod beatus Marcellinus sacrificasset idolis, tamen hoc non erat notorium apud episcopos qui ad concilium convenerunt nec erat notorium apud quoscunque quod ipse erat hereticus, et ideo

2 data] dato We 2 multa] manifesta Edd Sm 2–3 querendi] inquirendi Fi An Vc Vd 3 omnia] *omitted* Edd Vg Vf Di Es 3 ut] tu *added* Vd Ba Es Di 3 vel] et Ba 4 possit] potuit Vd 4 supradicta] predicta Ba 5 et] in Vc Vf Ox 7 primo] probo Vd *omitted* Edd 7 patentissimo] potentissimo Sm 7 quidam] primo *added* Vc 8 demonstrare] monstrare Edd Vg Sa demonstrare We 8 supra] *omitted* Ox de *added* Edd Vg Va Vd Di Es 8–9 marcellino] Marcello Sm 9 papa] *omitted* Ba 9 hereticalem] hereticale We hereticabilem Sm 10 videlicet] videtur Edd Vg scilicet Ba vere Va dicitur Sa *omitted* Vd 10 commisisset] commisisse Edd Vg Sa 11 fecerunt] et *added* Edd Vg Va Sa 11 autem] *omitted* Edd Vg Va Di Sa 11 papam] ipsum Edd papa We 12 nec] non Vd Ba Es Sm 13 quo] quibus verbis Vd Ba 13 de¹] *omitted* Vc Vf Ox We Va Vg 14 inquirendi] inquirere Edd Vg 14 et ... inquirere] *omitted* Edd Vg Va 16 notorium] Notum Edd Vg Sm 16 beatus] *omitted* Bb 17 idolatriam] idolatrie Bb 18 beato] papa Edd Vg Sa 20 responsionem] rationem Edd Vg Sm 20 excludunt] *omitted* Fi An 21 notorium] notum Edd Vg Sa Sm 21 infideles] fideles Edd 23 convenerunt] convenerant Vd Ba Es Sm 23 nec] etiam *added* Vc Ox We Vd Va Ba Es Sm 24 quoscunque] quosdam Edd Vg Vd erat *added* Va 24 erat²] esset Edd Vg Va Es Sa

25 dubitabant episcopi an esset hereticus, et forte magis credebant
quod non esset hereticus, sicut nec fuit hereticus. Quia tamen ne-
sciverunt veritatem et ipse fuit de heresi diffamatus convenerunt
catholici et inquisierunt sollicitate veritatem. Si enim veritatem sci-
vissent superfluo inquisivissent. Inquisierunt enim de facto pape
30 et ita de papa infamato de heresi est inquisitio facienda.

Discipulus: Adhuc instatur contra dictum exemplum, quia be-
atus Marcellinus non fuit infamatus de heresi sed de idolatria
tantummodo, et ita exemplum propositum nequaquam concludit
intentum illorum.

35 **Magister:** Istam instantiam excludunt dicentes quod eo ipso
quod fuit diffamatus de idolatria fuit diffamatus de heresi quia
omnis idolatra de quo nescitur an timore mortis vel sponte im-
molaverit idolis de heresi est suspectus, et ita diffamare aliquem
de idolatria antequam constet ipsum idolatrare solummodo timore
40 mortis est ipsum infamare de heresi. Cum ergo beatus Marcelli-
nus commiserit idolatriam antequam rediit et penitentiam egerit
et confitebatur se idolatrasse timore mortis tantummodo, nescie-
batur an pravitatem hereticam incurrisset. Et ita constat quod be-
atus Marcellinus fuit de heresi diffamatus. Item ut dicunt isti esto
45 quod beatus Marcellinus non fuerit de heresi diffamatus habent
intentum per dictum exemplum quod catholici potestatem habent
inquirendi de papa de heresi diffamato, nam non est maior ratio
quod catholici habeant potestatem inquirendi de papa de crimine

25 episcopi] *omitted* Ba 26 quod] ipse *added* Va 26 non] *omitted* Edd
ipse Vg 26 sicut ... hereticus²] *omitted* Edd Vg Fi An 27 et] quod Va
omitted Edd 27 fuit] fuerit We *omitted* Bb 27 diffamatus] et *added* Edd
Va Sa 28 enim] autem Edd 29 superfluo] superflue Edd Vg Va Vc Vf
Vd Ba convenissent vel *added* Edd quesivissent vel *added* Vc Vf Va Vg Sa
29 enim] ergo Edd Vg Sa Vc Vf We Ba autem Sm 30 infamato] diffamato
Fi Vf We 31 instatur] instant Sa 32 infamatus] diffamatus We
Ba 33 exemplum] intentum Sm 33 propositum] positum Edd Vf Va
33 concludit] includit Vc Sm intulit Ba Di 34 intentum] intellectum Di
34 illorum] *omitted* Bb 36 fuit²] etiam Ba 37 idolatra] idolatria Ba Sm
37 quo] qua Vg Vd Ba 37 vel] an Vc Vf 37–38 immolaverit] Edd: im-
molat Vc We immolatur Pz Vg Va Bb Fi An Vf Vd Ba 39 constet] constat
Va Ba 39 solummodo] solum Edd Vg Sm 41 antequam rediit] *omitted*
Vc Vf 41 rediit] rediret Edd redierit Vg Va 41 egerit] ageret Edd egit We
42 et] non *added* Vf 42 confitebatur] confiteretur Edd 42 timore] metu
Sm 44 diffamatus] infamatus Ba 44 ut] *omitted* Vd 45 fuerit] fuit Bb
Fi An Vd 45 habent] tamen *added* Edd 46 quod] quia Edd 48 habeant]
maiores *added* Edd Vg Va 48 de²] super We

idolatrie diffamato quam de papa super crimine heresis diffamato. 50
 Cum ergo catholici habeant potestatem inquirendi de papa super
 crimine idolatrie diffamato sequitur quod habent potestatem in-
 quirendi de papa super crimine heresis diffamato.

Discipulus: Dicerent aliqui quod certum fuit beatum Mar- 55
 cellinum idolatrasse et ideo potuerint catholici merito inquirere
 de facto eius, sed si papa aliquis esset diffamatus de heresi non
 esset propter hoc certum ipsum sensisse hereticam pravitatem et 55
 ita non est simile de beato Marcellino et de papa super crimine
 heresis diffamato.

Magister: Istam instantiam dicunt esse nullam quia inquisitio 60
 non debet esse de certis sed de dubiis. Qui enim scit certiorari
 non debet et per consequens superfluo inquit quis nisi inquirat
 propter sua vel aliorum dubia excludenda. Sicut ergo fuit cer-
 tum et notorium episcopis qui convenerant ad concilium beatum
 Marcellinum idolatrasse de hoc non inquisierunt, sed inquisierunt 65
 quod erat eis ignotum, an scilicet solo timore mortis idolatramerit.
 Ita si papa aliquam heresim predicaret et hoc esset notorium de
 hoc non esset inquisitio facienda sed esset inquisitio facienda an
 pertinaciam errori adiungeret, et ita de papa super crimine heresis
 diffamato est inquisitio per catholicos facienda.

Quam etiam assertionem pluribus rationibus isti confirmare 70
 nituntur, quarum prima talis est. Ad unumquemque prelatum et

49 diffamato¹] *omitted* Fi An 51 habent] habeant Ba etiam *added* We
 Ba 53–54 certum ... idolatrasse] beatus Marcellinus ut certum est ido-
 latravat Ba 53 certum] est vel *added* Pz Ly Vg Va Sa Vc Vf 53 fuit]
 est Es 54 potuerint] poterunt We 55 diffamatus ... heresi] *omitted* Bb
 56 ipsum] *omitted* Ba 57 crimine] *omitted* Pz Ly 58 heresis] *omitted* Pz
 heresi Ly 59 nullam] malam Edd Vg Va Sa Vc Vf 60 certiorari] certifica-
 ri Edd 61 superfluo] superflue Edd Vg Va Sa Vc Vf Vd Ba Es Di superflua
 Fi 61 quis] enim inquit *added* Ba 61 nisi inquirat] *omitted* Edd Vg Va
 Sa 61 inquirat] *omitted* Vf Ba Di 62 sicut] Vf: Si Bb Fi An Vc We Ba
 Vd Sic Edd Vg Va Sa 62 ergo] quia *added* Edd 62 fuit] fuerit Ba Sm
 63 convenerant] convenerunt Bb venerant Vd 64 idolatrasse] et *added* Vc
 Vf 64 inquisierunt¹] quesierunt Edd Vg Sa Vc Vf Es 64 inquisierunt²]
 de hoc *added* Ba Di Sa 65 scilicet solo] *omitted* Edd 65 idolatramerit] Pz
 Ly Vg Va Sa Vc Vf Vg: idolatravat Bb An Fi Vd We Ba 66 ita] Item Edd
 Vg Ba Di 66 aliquam] aliam Va 66 predicaret] approbaret Vd 66 hoc]
omitted Edd Vg 66 de] et Va 67 esset¹] *omitted* Bb 67 sed ... facienda²]
omitted Fi An 68 pertinaciam] pertinacia Va Vg 68 errori] errore Bb Fi
 An errorem Va Vg Sa 68 de] dum Edd 69 diffamato] diffamatur Edd
 70 isti] *omitted* Vd 71–72 et pastorem] *omitted* Va

75 pastorem spectat cognoscere que sunt oves sue et qui sunt sibi
 subiecti Aliter enim exempli pastoris summi dicentis Ioh. 10 “e-
 go sum pastor bonus et cognosco meas” erit nullatenus imitator,
 nec preceptum Salomonis implebit dicentis Prov. 27 “diligenter
 agnosce vultum pecoris tui tuosque greges considera”. Debet ergo
 prelatus cognoscere qui sint subiecti sui. Ergo quando dubitatur
 de aliquo an sit subiectus alicuius prelati idem prelatus astringi-
 tur ne forte subditus suus per negligentiam pereat et secum alios
 80 pertrahat in interitum, diligenter inquirere et investigare an ad
 gregem suum pertineat. Sed si papa de heresi graviter diffamatus
 sit prelati debent probabiliter dubitare an papa taliter diffamatus
 sit de iurisdictione ipsorum effectus, quia dubitare habent an sit
 hereticus, licet non statim debeant credere ipsum esse hereticum.
 85 Ergo in hoc casu tenentur inquirere an papa taliter diffamatus sit
 de iurisdictione ipsorum. Hoc autem nequaquam facere possunt
 nisi inquirendo an sit effectus hereticus. Ergo tenentur inquirere
 an papa taliter diffamatus hereticam incurrerit pravitatem.

90 Secunda ratio est hec Ad illum spectat scire qui sunt subditi
 sui ad quem spectat corrigere omnium subditorum suum exces-
 sus. Sed ad prelatos catholicos spectat corrigere omnium sub-
 ditorum suorum excessus ut sacri canones protestantur aperte.
 Ergo ad ipsos spectat scire de omnibus qui sunt subditi sui. Ergo

72 pastorem] pastores Edd 72 spectat] expectat We oves *added* Ba 72 cognoscere ■
 scilicet *added* Ba 72 oves] *omitted* Ba 72 qui] que Va Vc Ba 73 subiecti] ■
 subiecte Va Vc Vf Ba Di et *added* Bb 73 exempli] Edd Vd: *omitted* We
 Ba exemplum Bb Fi An Vc Vf Va Vg 73 10] 16 Vc Vf Vg Esm Sa
 74 cognosco] oves *added* Edd Vg Va Vc Vf Fi An Vd Ba 75 implebit] im-
 pleret Ba implere Vd 75 27] 17 Ba Vd 76 vultum] *omitted* Pz 76 pecoris] ■
 pectoris Va 76 tui] tue Vf 76 greges] *omitted* Bb 77 cognoscere] agno-
 scere Fi An Vd 77 sint] sunt Edd We Vd Ba Sm 78–79 astringitur] con-
 stringitur Edd Vg 79 secum] solus Vd 80 in] ad We Ba 80 investigare]
 et *added* Ba debet *added* Vd Sm 81 pertineat] pertineant Va 82 sit] *omit-
 ted* We 82 taliter] totaliter Gs 83 ipsorum] eorum Edd 83–86 effectus ... ■
 ipsorum] *omitted* Vc 83 sit²] effectus *added* Vd 87 nisi] non Va Vg in-
 curreret Vf 87 effectus] factus Edd Vg Va Vc Vf Sm 88 incurrerit] incur-
 rit Edd incurreret Vf 89 hec] *omitted* Edd talis Fi An 91–92 sed ... exces-
 sus] *omitted* Vc Vf Sm 91 catholicos] *omitted* Vd 91–92 corrigere ...
 excessus] *omitted* Bb 91 omnium] *omitted* Vd 92 protestantur] testantur
 Vc Vf Ba Di 93 scire] *omitted* Bb 93 ergo²] *omitted* Fi An

ad ipsos pertinet inquirere de illis de quibus dubitatur an sint sibi subiecti utrum in rei veritate sint subditi sui vel non. Si autem papa de heresi graviter diffamatur probabiliter dubitatur an sit subiectus catholicorum quia probabiliter dubitatur an sit hereticus. Ergo ad catholicos pertinet inquirere an papa de heresi diffamatus sit eis subiectus Tertia ratio est hec. Prelati catholici tenentur ex officio suo oves suas contra luporum rabiem custodire. Ergo tenentur subditos suos contra hereticorum insidias conservare, et per consequens quando nuntiatur prelatis catholicis per publicam famam quod aliquis nititur gregem suum invadere et corrumpere per hereticam pravitatem debent diligenter inquirere veritatem, ipso Domino precipiente Deut. 13: “si audieris in una urbium tuarum quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum dicentes aliquos egressi sunt filii Belial de medio tui et averterunt habitatores urbis tue atque dixerunt ‘eamus et serviamus diis alienis’ quos ignoratis quere sollicite et diligenter, rei veritate perspecta, si inveneris certum esse quod dicitur et abominationem hanc opere perpetratam statim percuties habitatores urbis illius in ore gladii etc.” Ex quibus verbis datur intelligi quod si a providis et honestis papa vel quicumque alius publice diffamatur quod velit catholicos a fide avertere orthodoxa, est veritas diligenter inquirenda. Ergo de papa super crimine heresis graviter diffamato est inquisitio facienda.

Discipulus: Prelati non habent inquirere nisi de illis quos constat esse subditos suos, et ita de papa non habent inquirere.

94 ipsos] quos Fi An Vg 94 dubitatur] dubitant Vd 95 sui] sibi Vd Ba 96 dubitatur] *omitted* Vd (dubitatur Vdm) dubitant Edd Vf Vg Va Sa 97 quia] et Ba 99 sit ... subiectus] *omitted* Bb 99 eis] ei Va 100 suo] *omitted* We 100 ergo] *omitted* Bb 101 suos] *omitted* Vd 104 debent] debet Ba 105 domino] Deo Na Vd Ba Di 105 13] 23 Edd 105–106 tuarum] *omitted* Edd 106 tuus] *omitted* Vd 106 ad habitandum] habitandam Edd 107 belial] Belial Pz Bebal Sm 107 de ... tui] Vulg Edd Vg: *omitted* Ms 107 averterunt] Vulg Ly Vg: adverterunt Pz everterunt Ms 108 urbis] Vulg Va Vc We Vd: urbe Edd Vg Bb Fi An Vf Ba 109 ignoratis] ignoras Vc 109 quere] Vulg: quare Ww 109 veritate] veritatem Bb Va Sa 111 perpetratam] perperam Vd ipsam *added* Ba 111 percuties] percutiens Bb Fi An Ba 112 etc] *omitted* Edd 113 publice] *omitted* Va 114 diligenter] *omitted* Vf 115 graviter] *omitted* Fi An 117–118 constat] *omitted* Vd

120 **Magister:** Respondetur tibi quod quilibet prelati debet in-
 quirere de omnibus qui gregem suum invadunt, sive sint subditi
 sive non, saltem ad resistendum eisdem, quemadmodum rex de-
 bet omnes repellere qui regnum suum invadunt quantumcunque
 sint de alio regno, et quilibet etiam nullam habens iurisdictionem
 125 debet pro patria omnes invadentes pro posse repellere quamvis
 nullam super eis iurisdictionem obtineat. Et ex hoc quarta ratio
 sic formatur . Non minus sollicite debent prelati catholici gregem
 suum contra spirituales inimicos defendere et ea que ad defensionem
 pertinent exercere quam reges et principes et eorum subditi
 130 debent regna sua et principatus ac patriam contra hostes suos de-
 fendere ac tueri. Sed reges et principes et subditi eorum debent
 terras suas contra invadentes iniuste defendere licet de eorum
 iurisdictione nequaquam existant. Ergo multo animosius debent
 prelati contra inimicos spirituales greges suos defendere et ea fa-
 cere que ad defensionem spiritualem spectare noscuntur. Sed ad
 135 defensionem noscitur pertinere investigare sollicite qui sunt isti
 hostes spirituales qui gregem nituntur invadere, maxime si est
 publica fama per viros honestos et providos suscitata quod aliqui
 volunt dominicum gregem invadere. Si ergo papa per viros pro-
 vidos et honestos de heresi publice diffamatur catholici debent
 140 diligenter inquirere veritatem.

Quinta ratio talis est. Cui periculosum est renuntiare iuri suo
 , ei periculosum est non inquirere ad quos extenduntur iura sua

119 tibi] *omitted* Vd 119 debet] tenetur Ba 121 quemadmodum] sicut
 Ba 121–122 debet] esse *added* Va 122 quantumcunque] quamvis Edd
 quicunque Va Vg 123 sint] sit Va 123 etiam] qui *added* Vd 123 habens]
 habet Vd 124 pro¹] de Vc Vf 124 patria] etiam *added* Ba 125 eis] ipsis
 Ba 125 obtineat] habeat Edd Vc Vf habeant Va Vg obtinet Bb 26–126 Quia...
 formatur] *omitted* Ox 126 sollicite] solliciti Ox 127–128 defensionem]
 offensionem Sa 128 reges] rex Vd 128 et²] *omitted* Edd Vg Sa 128 subditi]
 subditos Edd Vg 129–130 regna ... debent] *omitted* Edd Vg Sa 130 principes]
 principantes Edd Vg An 132 multo] fortius et *added* Edd magis *added* Vd
 133 contra] *omitted* Bb 134 spectare] pertinere Ba 135 noscitur] no-
 scuntur Pz Vg Va 135 sunt] sint Ba 136 maxime] maxima Ba 136 si
 est] sine Vd 136 est] *omitted* Vc 137–138 per ... papa] *omitted* Bb
 137 suscitata] suscitatur Vc 139 catholici] prelati *added* Ba 139 debent]
 deberent Edd Vg Va Sa 140 inquirere] requirere Vg Sa 140 veritatem]
 etc. *added* Vd 141 cui] Quando Vd Quibus Sm 141 periculosum] pericul-
 um Vd 142 ei] eidem Vc Vf Ox We Ba eis Sm *omitted* Vd 142 periculosum]
 periculosius Vd 142 sua] *omitted* Vg Sa

quando dubitatur de aliquibus an extendantur ad ipsos. Sed prela-
tis catholicis est periculosum renuntiare aut cedere iuri suo quod
in causa Dei susceperunt a Deo teste beato Cypriano qui ut re- 145
citatur 7 q. 1 c. *Quam periculosum* ait: “quam periculosum sit
in divinis rebus ut quis cedat iuri suo et potestati scriptura sancta
declarat cum Esau primatus suos inde perdidit nec recipere post-
modum potuit quod semel cessit”. Ergo periculosum est prelati- 150
s catholicis non querere sollicite ad quos extenduntur iura eorum
in causis Dei, quando de aliquibus dubitatur an sint potestati ca-
tholicorum subiecti. Si autem papa publice per viros providos et
honestos de heresi diffamatur probabiliter dubitandum est an sit
potestati catholicorum subiectus. Ergo de hoc in hoc casu debent 155
catholici diligenter inquirere veritatem, et ita habent de papa ta-
liter diffamato inquisitionem facere diligentem.

143 dubitatur] dubitantur Pz Vg Sa 143 an] ut Bb nisi Vg Sa 144 catholicis] ■
religiosis Edd Vg Sa 144 quod] *omitted* Ba 145 deo] Domino Fi An Vg
146 7] 5 Edd Fi An Vg Va Ba 11 Sa 146 periculosum¹] sit *added* Edd
Vg sic Va 147 ut quis] *omitted* Bb 147 sancta] Fb Vc Vf Ox We: divina
Edd Vg Va Bb Fi An Vd Ba 148 inde] iuste Vd 148 perdidit] perdiderit
Edd Vg Ba 148 nec] inde *added* Edd 148 recipere] Fb Vc Vf Ox We:
percipere Edd Ms vel (nec Ba) petere *added* Ww 149 cessit] concessit
Edd Vg Bb Fi An cesserit Vd 150 non querere] inquirere Ly Vd Ba Es Di
Sm *omitted* Pz Vg Sa 151 causis] causa Ox 151 sint] *omitted* Pz Vg
Sa 153 diffamatur] diffametur Edd Vg Va 154 potestati] potestate Ox
154 hoc²] *omitted* Vd Vg 155 inquirere] querere Edd Vg Va Vf Ox We
Vg Va 156 diffamato] infamato Va